

Animal Sciences Group

Kennispartner voor de toekomst

process for progress

Rapport 121

Zorgboerderijen voor kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen

April 2008

ANIMAL SCIENCES GROUP

WAGENINGEN UR

Colofon

Uitgever

Animal Sciences Group van Wageningen UR

Postbus 65, 8200 AB Lelystad

Telefoon 0320 - 238238

Fax 0320 - 238050

E-mail Info.veehouderij.ASG@wur.nl

Internet <http://www.asg.wur.nl>

Redactie

Communication Services

Aansprakelijkheid

Animal Sciences Group aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Liability

Animal Sciences Group does not accept any liability for damages, if any, arising from the use of the results of this study or the application of the recommendations.

Losse nummers zijn te verkrijgen via de website.

De certificering volgens ISO 9001 door DNV onderstreept ons kwaliteitsniveau. Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Animal Sciences Group van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de Arrondissementsrechtbank Zwolle.

Abstract

"An inventory of values and bottlenecks at green care farms with animals for children with Autism Spectrum Disorders, to assess if care offered at green care farms meets the needs of these children."

Keywords

Green care farm, children, Autism Spectrum Disorders, human-animal interaction

Referaat

ISSN 1570 - 8616

Auteur(s)

Reina Ferwerda-van Zonneveld,
Jorine Rommers
Simon Oosting

Titel: TZorgboerderijen voor kinderen met Autisme Spectrum StoornissenT
Rapport 121 121

Samenvatting

"Een inventarisatie van de ervaringen, werkwijzen en knelpunten op zorgboerderijen met dieren voor kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen, om vast te stellen of de geboden zorg op zorgboerderijen tegemoet komt aan de behoeften van deze kinderen."

Trefwoorden:

Zorgboerderij, kinderen, Autisme Spectrum Stoornissen, mens-dier interactie

Rapport 121

Zorgboerderijen voor kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen

Green care farms for children with Autism Spectrum Disorders

Reina Ferwerda-van Zonneveld

Jorine Rommers

Simon Oosting

April 2008

Voorwoord

Dit rapport gaat over zorgboerderijen, zorgboeren en kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen en (landbouw)huisdieren.

Het onderzoek is gefinancierd door het ministerie van LNV vanuit Kennisbasis, thema Duurzame Landbouw. Onderzoek op het gebied van zorglandbouw is wenselijk, gezien de groei die deze sector de afgelopen jaren doorgemaakt heeft.

De sector staat voor de uitdaging om werkwijzen en sectorstructuren te professionaliseren. Indien gebruik wordt gemaakt van dieren, en dat is op veel zorgboerderijen het geval, roept dat specifieke vragen op zowel over de positieve betekenis van dieren, over risico's voor de cliënt van het omgaan met dieren en over het dierenwelzijn.

Zorglandbouw is een bewuste keus van de zorgboer voor een betere toekomst. Op het van oorsprong landbouwgeoriënteerde bedrijf worden naast productie, diensten, in de vorm van zorg geleverd aan mensen in de regio. Dit is een toegevoegde waarde van het landbouwbedrijf. De maatschappelijke betrokkenheid vanuit de landbouw met de medemens en vanuit de omgeving met de landbouw wordt vergroot. Zorglandbouw bevordert vitalisering van het platteland.

De cliënten, op zorgboerderijen vaak deelnemers genoemd, zijn op zoek naar alternatieve vormen van zorg. Bestaande zorginstellingen hebben te lange wachtlijsten of bieden niet de zorg op maat die cliënten zoeken. Zorgverwijzers verwijzen naar zorgboerderijen voor de alternatieve vormen van zorg of voor de beter bij de behoeften van de cliënt passende vorm van zorg, of door gebrek aan plaats bij de reguliere zorgaanbieders.

Zorgboeren zoeken naar onderbouwing van dat wat ze te bieden hebben, om een betere gesprekspartner voor verwijzers (bv. Bureau Jeugdzorg) en financiers (bv. zorgverzekeraars) te zijn. In dit rapport, waarin we gericht kijken naar één specifieke doelgroep cliënten, noemen we naast knelpunten ook een aantal waarden. Deze waarden kunnen zorgboeren onder andere ondersteunen bij het aangaan van bovengenoemde gesprekken.

Wij bedanken de geïnterviewde zorgboer en zorgboerinnen voor hun bereidwilligheid om deel te nemen aan dit onderzoek en openhartige manier van vertellen.

Ook willen wij onze opdrachtgever, het ministerie van LNV, danken voor het financieren van dit project. Tot slot danken wij de mensen die het conceptrapport kritisch doorgelezen en geredigeerd hebben.

Simon Oosting, Jorine Rommers en Reina Ferwerda

Samenvatting

Dit rapport beschrijft een inventarisatie van waarden en knelpunten van zorgboerderijen voor kinderen met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS). De inventarisatie is uitgevoerd aan de hand van zeven interviews met zorgboeren die dieren op hun bedrijf hebben. Vanwege het beperkte aantal deelnemende bedrijven kunnen we geen generaliserende conclusies trekken. Toch lijken zorgboerderijen op basis van dit onderzoek een goede plek te zijn voor kinderen met ASS. De boer(in) lijkt een belangrijke rol te spelen omdat hij/zij altijd aanwezig is en persoonlijke aandacht geeft. Daarnaast kan hij/zij de schakel vormen tussen ouders en behandelaars/instellingen. Het leven op de boerderij biedt structuur en duidelijkheid, terwijl de boerderij zelf rust en ruimte biedt. Kinderen kunnen hun energie kwijt door te spelen. Verder heeft een boerderij voldoende plekken waar een kind zich terug kan trekken. De zorgboer(in) blijkt de op de boerderij aanwezige dieren bewust in te zetten als hulpmiddel in de omgang met het kind met ASS. Volgens de boer(in) helpen dieren kinderen om hun verhaal te vertellen, bieden ze troost en steun, helpen ze bij het maken van contact, bewerkstelligen ze gedragsveranderingen en helpen ze angsten overwinnen. Vaak hebben kinderen een lievelingsdier. De keuze van het dier (en diersoort) lijkt individuaafhankelijk. Als knelpunten zijn de soms beperkte kennis van zorgboeren over voorkomende stoornissen en de druk op kleinschalige zorgboerderijen om uit te breiden gesignaleerd. Beide knelpunten verdienen aandacht gezien de invloed die ze hebben op de geleverde kwaliteit van zorg.

Foto: Reina Ferwerda

Summary

This report describes a study among seven green care farms focusing on values and obstacles. The study shows that green care farms have values that fit to the needs of children with Autism Spectrum Disorders. Important values at green care farms concern the farmer, the safe and quiet environment, the offered structure, and the animals. An important role is played by the farmer because he/she is always on the farm and offers personal attention to the children. The activities on the farm give the children the structure and clearness they need. In addition, the (farm) animals are purposely used by the farmer as resource in the social interaction with ASD-children. The farm itself offers a lot of space where children can spend their energy but has also many suitable places where children can withdraw themselves. Besides values farmers expressed their concerns of which the major one is related to the quality of care offered at green care farms. Training of care farmers to work with children with Autism Spectrum Disorders needs attention.

Foto: Reina Ferwerda

Inhoudsopgave

Voorwoord

Samenvatting

Summary

1. Inleiding	1
2. Methode	4
3. Resultaten van de interviews	5
3.1 Interview met Anouk Hafkamp van zorgboerderij Jemalupeko	5
3.2 Interview met Filippina Akkerman van zorgboerderij De Hoeders Pleats	11
3.3 Interview met Jennie Morsink van zorgboerderij Miklath	18
3.4 Interview met Jacob Bos van kinderboerderij De Glind	23
3.5 Interview met Monique en Aad Opstal van zorgboerderij Van 't Hooiland	28
3.6 Interview met Wilma Otte van Zorgboerderij Lelystad	33
3.7 Interview met Christien Mars van Zorgboerderij De Marshoeve	38
4. Samenvatting van de resultaten	43
5. Discussie	46
Conclusies	49
Literatuur	50

Bijlagen

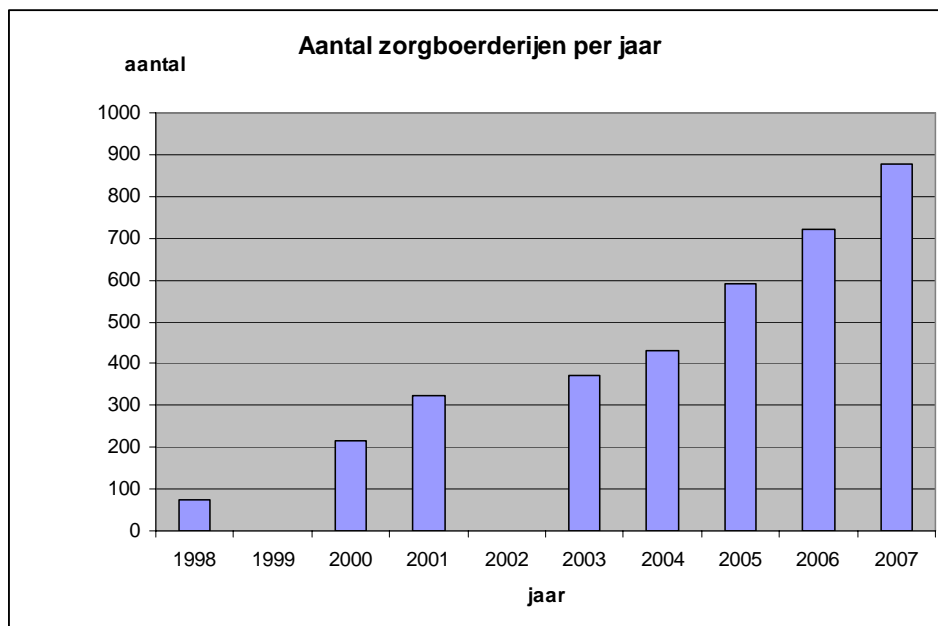
1. Inleiding

Zorgboerderijen

Zorgboerderijen zijn boerderijen met of zonder agrarische bedrijfstak waar zorg geboden wordt aan mensen met een zorgvraag. Dat kunnen mensen zijn met een verstandelijke beperking, psychiatrische of verslavingsproblematiek, (dementerende) ouderen, kinderen en jongeren uit de jeugdzorg of die met justitie in aanraking zijn gekomen.

De laatste jaren zien we een snelle stijging van het aantal zorgboerderijen in Nederland van 75 in 1998 tot 878 in 2007 (zie figuur 1; Steunpunt Landbouw & Zorg, 2007)

Figuur 1 Overzicht van het aantal zorgboerderijen vanaf 1998 tot en met 2007

Stichting Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg is een organisatie die zich richt op alle landbouw-zorgcombinaties in Nederland. Doel is het stimuleren, promoten en ondersteunen van perspectievolle initiatieven op het gebied van landbouw en zorg.

Het Steunpunt heeft speciaal voor zorgboerderijen een kwaliteitssysteem ontwikkeld. Specifieke eigenschappen en meerwaarden van de zorgboerderij worden in dit kwaliteitssysteem zichtbaar gemaakt (www.landbouwzorg.nl).

Het merendeel van zorgboerderijen biedt dagbesteding. Op een aantal boerderijen worden leer-, werk- en (re)integratietrajecten aangeboden. Verder kan men op een aantal boerderijen logeren. Een paar boerderijen heeft wonen aan de zorg gekoppeld.

Bijna alle zorgboerderijen hebben dieren. Deze dieren waren al op de boerderij aanwezig voordat met de zorgtak begonnen werd of zijn speciaal voor de cliënten naar de boerderij gehaald. De dieren op de boerderij zijn landbouwhuisdieren of gezelschapsdieren. De landbouwhuisdieren hebben op veehouderijbedrijven een functie in de voedselproductie en dragen daarmee in belangrijke mate bij aan het genereren van inkomen uit het agrarisch bedrijfsdeel. Deze dieren leveren een bijdrage aan de zorg door o.a. de werkzaamheden die rond deze dieren moeten worden verricht. Over de rol van landbouwhuisdieren in de mens-dier relatie is, met uitzondering van paarden, weinig gerapporteerd in de literatuur.

Animal Assisted Therapy (AAT) en Animal Assisted Activities (AAA) werden gedefinieerd en geïntroduceerd om onderscheid te maken tussen diergeassisteerde activiteiten met en zonder therapeutische waarde. Enders-Slegers (2000) vergeleek in haar onderzoek de betekenis van het dier voor de mens met het theoretisch construct van Weiss.

De Social Provisions Scale van Weiss (1973) beschrijft zes basisbehoeften in sociale relaties ofwel wat mensen ontvangen uit relaties met andere mensen. De behoeften zijn: begeleiding (advies en informatie), betrouwbare bondgenoten (de zekerheid dat je op anderen kunt rekenen in tijden van stress), bevestiging van je waarde

(erkenning van competenties), gehechtheid (emotionele nabijheid), sociale integratie (het gevoel dat je bij een groep vrienden hoort) en de mogelijkheid om te verzorgen (hulp aan anderen kunnen bieden).

Een aantal van deze behoeften kan door dieren ingevuld worden. Door de interactie met dieren leren mensen verantwoordelijkheid dragen, ontwikkelen ze een zorgzame houding en gedrag, hebben ze gezelschap, krijgen ze sociale steun, veiligheid, troost, vermaak en de mogelijkheid om genegenheid te tonen (Enders-Slegers, 2000; Serpell, 1999).

Nimer en Lundahl (2007) concludeerden in hun meta-analyse van onderzoek naar AAT, waarbij meestal honden ingezet worden, dat door de grote variatie in onderzochte interventies geen uitspraak gedaan kan worden over onder welke condities AAT het meeste voordeel oplevert. Zo zijn er geen studies bekend waarin verschillende diersoorten zijn vergeleken bij dezelfde persoon of doelgroep onder gelijke omgevingsfactoren of waarbij gekeken is naar de invloed van eenzelfde dier of diersoort op mensen in verschillende omgevingen. De resultaten van de meta-analyse ondersteunen wel de impressie dat dieren kunnen helpen bij het herstel. Zo reduceerde omgang met dieren onder andere de symptomen die bij kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen (ASS) voorkomen (Levinson, 1964; Kogan et al., 1999; Redefer en Goodman, 1989). Een van de oorzaken is dat dieren kunnen dienen als "transitioneel object" (Martin en Farnum, 2002). Kinderen krijgen daarbij eerst een band met een dier, wat over kan gaan in het opbouwen van een band met mensen (Martin en Farnum, 2002). Redefer en Goodman (1989) beschrijven door toepassen van AAT voor kinderen met een autistische stoornis een toename van sociaal gedrag, vermindering van in zichzelf gekeerd zijn en afname van stereotiep gedrag. Op zorgboerderijen vonden in 2005 bijna 600 jongeren uit de jeugdzorg en 500 jongeren uit het speciaal onderwijs een plek. Een deel hiervan heeft ASS.

Kinderen en jongeren met Autisme Spectrum Stoornissen

In Nederland hebben ongeveer 11.000 kinderen/jongeren tot 20 jaar een Autisme Spectrum Stoornis (www.trimbos.nl). Autisme Spectrum Stoornissen zijn neurobiologische aandoeningen waarbij de basis van de problemen in een disfunctioneren van delen van de hersenen ligt.

In de DSM-IV lijst (de vierde versie van de Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) worden alle mentale stoornissen geïnclassificeerd. Tot de Autisme Spectrum Stoornissen behoren volgens de DSM-IV lijst: autistische stoornis, Syndroom van Asperger, Syndroom van Rett, Desintegratiestoornis van de kindereleeftijd (CDD) en de restcategorie van niet anders omschreven pervasieve ontwikkelingsstoornissen, PDD-NOS. Binnen deze laatste groep wordt een subgroep Multiple Complex Developmental Disorder (MCDD) onderscheiden. Bovendien komt PDD-NOS regelmatig in combinatie met Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) voor. Dat wil zeggen dat een redelijk groot aantal van de kinderen eveneens aandachtsproblemen heeft en hyperactief is (Van der Veen-Mulders et al., 2005). Erfelijkheid speelt een rol in het voorkomen van ASS.

De drie belangrijkste kenmerken van Autisme Spectrum Stoornissen zijn:

- problemen met sociale interactie;
- moeite met communicatie (verbaal en non-verbaal);
- problemen met de verbeelding en het in de context plaatsen van informatie.

Hierdoor hebben kinderen met ASS gedragsproblemen. Deze zijn niet het gevolg van onwil, maar van onmacht. Door begrip, structuur, duidelijkheid, voorspelbaarheid, ruimte en rust te bieden kunnen overprikkeling en gedragsproblemen worden voorkomen of geminimaliseerd (Vermeulen, 1998; Baard & Van der Elst, 2006; Van der Veen-Mulders et al., 2005).

Een kind met een Autisme Spectrum Stoornis kan een belasting voor het gezin zijn (Baard & Van der Elst, 2006; Van der Veen-Mulders et al., 2005). Dit is de reden dat ouders ter ontlasting van henzelf of andere gezinsleden opvang voor hun kind regelen voor in het weekend of buiten schooltijd. Zorgboerderijen bieden opvang aan kinderen en jongeren met ASS.

Doel

Het doel van het in dit rapport beschreven onderzoek was het inventariseren van werkwijzen, ervaringen en knelpunten op zorgboerderijen voor kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen om vast te stellen of de geboden zorg op zorgboerderijen tegemoet komt aan de behoeften van kinderen met ASS. Onderzocht is welke aspecten van de zorgboerderij met name belangrijk zijn voor ASS-kinderen en welke aspecten verbetering behoeven. Specifieke aandacht is geschonken aan de rol die dieren spelen in de zorg die geboden wordt op zorgboerderijen voor ASS kinderen. Dit vanwege de in de literatuur beschreven waarde van de interactie met dieren voor kinderen met ASS.

In dit rapport wordt eerst de onderzoeksmethode beschreven, waarna de resultaten zijn uitgewerkt in verschillende hoofdstukken. Tenslotte worden de resultaten bediscussieerd en worden conclusies getrokken.

Foto: Reina Ferwerda

2. Methode

Het onderzoek was kwalitatief van aard en gericht op het inventariseren van ervaringen van zorgboeren en -boerinnen. Als methode is gekozen voor het houden van semi-gestructureerde interviews op zeven geselecteerde zorgboerderijen. De te interviewen zorgboeren zijn gezocht via de website www.zorgboeren.nl. Inclusiecriteria voor zorgboerderijen waren de focus op ASS-kinderen en de aanwezigheid van dieren.

Tevens hebben we geselecteerd op een zo groot mogelijke variatie tussen boerderijen en een zo goed mogelijke spreiding over Nederland. Tussen provincies bestaan grote verschillen in het aantal bedrijven dat open staat voor jeugdigen. Sommige provincies hebben veel zorgboerderijen voor deze doelgroep (bijv. Gelderland en Overijssel), andere heel weinig (bijv. Utrecht, Zeeland en Flevoland). De gekozen bedrijven staan in tabel 1.

Tabel 1 Zorgboerderijen voor kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen en hun kenmerken

Zorgboerderij	Plaats	Kenmerken
Jemalupe	De Wilp	Sterk gericht op doelgroep; hobbyboerderij; dagbesteding; logeeropvang; vakantiecampen in België
De Hoeders Pleats	De Veenhoop	Sterk gericht op doelgroep; zorgboeren zijn zelf ouders van kinderen uit doelgroep; schapen- en paardenfokbedrijf; externe begeleiders
Miklath	Enter	Ontvangt behalve doelgroep andere mensen; melkvee en kippen
De Marshoeve	Dalmsholte	Paardenbedrijf; equithérapie
Zorgboerderij Lelystad	Lelystad	Zorgboeren hebben geen achtergrond in zorg of landbouw; op bepaalde dagen open voor doelgroep; andere dagen andere mensen; boerderij speciaal gebouwd en ingericht op zorg
Van 't Hooiland	Klarenbeek (Apeldoorn)	Geitenmelkbedrijf; veel externe contacten; gericht op doelgroep, maar ook andere mensen; behalve PGB- ook AWBZ-financiering
Kinderboerderij "Jeugdorp De Glind"	De Glind	Al in 1987 geopend; grootschalig; begeleiding door drie gekwalificeerde diervverzorgers; creatieve therapeutische en methodische begeleiding

De gespreksthemata's voor de interviews waren afkomstig uit een relatieschema ofwel mind-map (zie bijlage I). Dit schema is vastgelegd na een brainstormsessie van de onderzoekers over alle mogelijke themata's die betrekking hebben op zorgboerderijen, kinderen met ASS en dieren op de zorgboerderij. De gekozen themata's waren met name: het type boerderij en doelgroep, de achtergrond en visie van de zorgboer(in), de gevolgde werkwijze, de aanwezige dieren en hun relatie met en meerwaarde voor de cliënten, en de ervaren knelpunten in de zorglandbouw.

In de semigestructureerde interviews werd gebruik gemaakt van een positieve benadering, zoals in Appreciative Inquiry (AI), een procesmethodologie die uitgaat van het positief waarderen van ervaringen (Cooperrider et al. 2000). In een pilotonderzoek in 2006 naar de inzet van dieren op zorgboerderijen, waarbij zowel cliënten als zorgboeren geïnterviewd werden, bleek deze aanpak goed te werken.

Vanaf juni tot en met begin september 2007 werden de interviews afgenomen. Zorgboer en -boerin hadden van tevoren zelf bepaald wie van hen zich liet interviewen. In zes van de zeven gevallen bleek dit de zorgboerin in plaats van zorgboer te zijn. Alle geïnterviewden waren verantwoordelijk voor de zorgtak op de boerderij.

De interviews zijn door de eerste auteur afgenomen. Alle interviews werden opgenomen met een voice-recorder en vervolgens letterlijk uitgetypt. Een interview duurde gemiddeld anderhalf uur. Daarna kreeg de onderzoeker veelal een rondleiding over de boerderij.

3. Resultaten van de interviews

3.1 Interview met Anouk Hafkamp van zorgboerderij Jemalupeko

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboerderij

Bedrijfsgegevens

Plaats:	De Wilp
Productietak:	nee
Diersoorten:	paarden, pony's, schapen, kippen, hond, poes
Doelgroepen:	kinderen, jongeren met autisme spectrum stoornissen, ADHD
Soort zorg:	dagbesteding en logeeropvang
Lid van:	Vereniging van Zorgboeren
Financiering:	Persoonsgebonden budget (PGB)

Zorgboerderij Jemalupe ligt aan de rand van het dorp De Wilp in de provincie Groningen. De boerderij wordt geleid door Anouk en haar man Norbert. Anouk en Norbert hebben samen vier kinderen. De eerste twee letters van de namen van de kinderen vormen samen het woord Jemalupe.

Het inkomen komt uit de zorg en is voldoende om als gezin van te leven en het salaris van de begeleiders uit te betalen. De deelnemers hebben een persoonsgebonden budget (pgb).

Volgens Anouk trekt een boerderij met een productietak andere deelnemers dan een boerderij zonder productietak. Op een boerderij met een productietak moet het werk doorgaan. Op Jemalupe kan een deelnemer, die even geen zin meer heeft in het werk, alles laten vallen. Norbert loopt dan wel eens een rondje met ze door het weiland, waarin een poel en paardenbak liggen. Om te praten en tot rust te komen. Weilanden en poel hebben op die manier nog een functie volgens Anouk.

De doelgroep: kinderen, jongeren

De kinderen komen via MEE (een organisatie die ondersteuning biedt bij leven met een beperking of chronische ziekte) en mond op mond reclame bij Jemalupe terecht. De meeste kinderen / jongeren hebben PDD-NOS of ADHD.

De jongeren en jong volwassenen die doordeweeks op de boerderij komen voor dagbesteding / reïntegratie moeten gemotiveerd zijn.

Per weekend komen zeven kinderen logeren. Ieder kind mag maximaal 1 weekend per maand komen. Eén meisje komt echter twee weekenden. Per maand zijn er drie weekenden logeerkinderen en één weekend is voor het gezin. In november stuurt Anouk een overzicht met de logeerweekenden voor het hele jaar naar de ouders. De

ouders hebben dan twaalf keer per jaar een weekend dat ze bij kunnen tanken. Anouk vindt het belangrijk dat er vaste structuur in zit, zowel voor de kinderen als voor de ouders. Doordeweeks komt er een jongen met ADHD logeren. Dit is net als het logeren in het weekend bedoeld om de thuissituatie te ontlasten. Zonder deze mogelijkheid zou deze jongen inmiddels in een instelling wonen. Nu kunnen zijn ouders het aan. De ouders zijn erg blij met deze mogelijkheid.

Waardevolste aspect van de zorgboerderij voor deze kinderen volgens zorgboer(in)

Veiligheid, rust en successen behalen staan voorop op de boerderij.

“Lichamelijk hard werken maakt je hoofd leeg”, aldus Anouk. Wanneer iemand zit te piekeren zet ze ‘m hard aan het werk.

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboer(in)

Anouk was voorheen manager bij Albert Heijn. Het gezin is vanuit Den Haag in De Wilp komen wonen. Anouk vertelt: *“Op een gegeven moment, dacht ik, we hebben hier zo’n geweldige plek, dat moet je niet voor jezelf houden. Dat moet je delen met anderen. Zo ben ik op de weg gekomen om een zorgboerderij te starten.”* Anouk en Norbert hebben geen zorg- of landbouwachtergrond. Ze hebben echter wel een zoon van zestien met PDD-NOS. Anouk: *“Die heeft heel duidelijk structuur nodig. Er zijn bij ons geen verrassingen. Als we iets gaan doen en we veranderen het, dan wordt het verteld. Het is verschrikkelijk voorspelbaar.”* Anouk organiseert alles op de boerderij en legt en onderhoudt de contacten. Haar man Norbert staat achter Anouks ideeën en voert in alle rust alles uit. Samen zijn ze in balans, volgens Anouk.

Visie

“Geloof in eigen kracht” is het belangrijkste op deze zorgboerderij en wordt telkens genoemd. De kinderen moeten in zichzelf gaan geloven en moeten hun eigen kracht gaan vinden.

Anouk: *“Waar zitten mijn krachten en wat kan ik daar mee doen en hoe kan ik die beïnvloeden? Wat doe ik als ik een slecht humeur heb en wat doe ik als ik me verveel? Niet erg, als je je verveelt. Ga je maar lekker zitten vervelen, dan komt er vanzelf wel weer wat in je op. Komt er niks in je op, dan kun je komen vragen of ik iets voor je weet om te doen, maar doe er zelf wat mee. Dus niet van buitenaf. Want in deze maatschappij komen allemaal van buitenaf dingen op die kinderen, en daar moeten ze op een of andere manier in meegaan. Maar wat ik hier heel erg probeer is die kinderen van binnenuit dingen te laten doen. Van, wat wil jij? Hoe voel jij je goed en hoe los jij dingen op en hoe ga jij met de wereld om? En ik denk vooral met die kinderen die ADHD en PDD-NOS, dat zijn toch wel speciale kinderen, en die zijn ons niet voor niets op het pad gegeven, laat maar zeggen en als die hun eigen kracht vinden kunnen ze gewoon heel veel doen.”*

Het vinden van de eigen kracht is voor ieder kind op een andere manier te bereiken. Op deze zorgboerderij wordt dat geprobeerd te bereiken door:

- kinderen/ jongeren positieve ervaringen geven;
- niet straffen;
- teleurstellingen en mislukkingen voorkomen;
- successen vieren.

Positieve dingen, goede ervaringen en overwinningen worden uitdrukkelijk benoemd en gevierd. Er zijn vaak feestjes. Anouk probeert mislukken te voorkomen. Op de boerderij geen mislukkingen. Iemand kan wel eens iets fout doen, maar dat is helemaal niet erg, dat zijn geen mislukkingen, volgens Anouk.

Wanneer een keer iets fout gaat, spreekt Anouk diegene daar direct op aan. Er wordt nooit straf gegeven. Dat is absoluut niet nodig, volgens haar. Ook jongeren met gedragsproblemen, die gewend waren om zich heen te slaan, worden daar direct op aangesproken. Het wonderlijke is, dat nog nooit iemand agressief geworden is. Men respecteert elkaar en leert het uit te spreken tegen de ander. Grof taalgebruik is uit den boze. Alles draait om eerlijk en positief met elkaar omgaan en het direct uiten van emoties.

Werkwijze

Anouk: *“Wat ik die kinderen probeer mee te geven, dat is voor ieder kind verschillend. Ik heb voor ieder kind een doel. Een handlingsplan zou je het kunnen noemen. Dat is van mijzelf. Ik heb dat ook op papier gezet omdat ik meer begeleiding erbij kreeg.”*

Kinderen/jongeren mogen zelf bepalen wat ze gaan doen. Anouk observeert ze de eerste tijd goed en bepaald dan samen met hen waar ze aan gaan werken en welke doelen ze gaan halen. Er wordt niet met een specifieke hulpvraag gewerkt. Wel zet ze haar werkwijze en ideeën op papier zodat de andere begeleiders kunnen volgen wat ze doet en wil bereiken. Wat ze graag wil bereiken bij de kinderen, is dat ze in zichzelf gaan geloven en dat ze hun eigen kracht gaan vinden. Dat is voor ieder kind op een andere manier te bereiken.

Anouk geeft als voorbeeld de stappen in het proces voor een jongere aan:

“Bij het intakegesprek vragen we: wat wil je, wat kom je doen, wat is je motivatie om hier te komen en wat wil je er uiteindelijk mee bereiken? Als dat bereiken is: “uiteindelijk weer een baan ergens kunnen krijgen”, dan maken we daar een plan op. Ik houd een groot tijdsplan aan. Het hangt er een beetje vanaf in welk stadium ze hier komen, hoe lang het tijdsplan dan is. Vooral omdat je ook in dat gedeelte geen teleurstellingen wilt, want teleurstellingen hebben die jongens, die hier komen al zo vaak meegemaakt, dat je denkt, dat mag dus niet meer. Hier mag het niet fout gaan. Dan stellen we vast: dit is een beetje het traject, dit wil je. Met deze jongens zelf hebben we de evaluatie. We hebben gesprekken van: hoe gaat het en wil je wat veranderen?”

Als het goed gaat met de jongere en hij kan de maatschappij weer aan, dan regelt Anouk een stageplaats, opleiding of werk. Anouk: *“Op een gegeven moment doen ze zoveel stappen dat ze weer terug kunnen in de maatschappij. Dat is voor ons de drive. Dat is voor ons heel belangrijk.”*

Ter illustratie vertelt Anouk over een jongen, die in eerste instantie op de boerderij leert een normaal dagritme op te bouwen. Anouk: *“Hij kwam laat uit zijn bed, ging om 13.00 uur pas beginnen. Toen ging school niet meer, ging werken niet meer en ging niets meer. Hij is toen hier gekomen. Eerst is hij begonnen met twee middagen in de week om 13.00 uur te beginnen. Toen is hij naar drie middagen gegaan en is hij één dag om 10.00 uur begonnen en twee middagen om 13.00 uur. Nu zit hij dus op twee dagen om 9.00 uur en twee hele dagen vanaf 10.00 uur. Dus zo bouwen wij het op. Als dat goed gaat en hij 4 dagen op 9.00 uur zit, heb ik met hem afgesproken dat ik stageplekken voor hem regel. Hij heeft een aantal beroepen die hij wel leuk vindt, maar hij weet het nog niet helemaal. En dan zeg ik: ik ga straks een soort inijkstages voor je regelen. Dan bel ik gewoon bedrijven op en zeg: ik heb hier een jongen die graag kok wil worden, mag hij misschien een keer een dagje met je meelopen. Gewoon kijken, voelen, proeven.”*

De jongeren die doordeweeks komen, verzorgen onder andere de dieren, mesten stallen uit, brengen dieren naar het land en halen ze weer naar binnen. Norbert werkt samen met hen op en is daarbij door de weeks het vaste aanspreekpunt. *“Bij hem hebben ze een heldere en rustige dagindeling en dan houden ze het heel lang vol. Dat is een beetje de rol van Norbert.”*

In het weekend komen de kinderen en zij mogen paardrijden en andere leuke activiteiten doen. Op zaterdagmiddag onder leiding van een activiteitenbegeleider.

Bij het aannemen van begeleiders wordt gekeken of ze initiatief nemen en hoe ze met de kinderen/jongeren om gaan. Er wordt niet gekeken naar opleiding, omdat dat volgens Anouk niks zegt.

Kwaliteit en veiligheid

Het kwaliteitskeurmerk betekent niet zoveel voor Anouk. Wanneer ze er aan mee zou doen, doet ze dat voor de buitenwereld. Anouk weet zelf welke kwaliteit ze levert en hoe de kinderen zijn die bij hen op de boerderij komen. Zij zegt dat ze in principe iedere week gecontroleerd wordt op de kwaliteit door de ouders en de kinderen.

Anouk: *"Ik ben heel eigenwijs en ik vind dat wij het eigenlijk het beste doen van iedereen. Omdat ik vind en denk dat wij de goede en eerlijke manier hebben. Ik denk dat er vaak, vooral met deze doelgroep, een beetje gehannest wordt. Er zijn een aantal mensen die denken: ha, daar zit geld in en daar kunnen we geld aan verdienen."*

Er zijn geen huisregels aangeplakt zoals het kwaliteitssysteem van het Landelijk Steunpunt Landbouw en Zorg bijvoorbeeld voorschrijft. Anouk is hier helemaal wars van. De kinderen/jongeren die in de groep komen pikken die vanzelf op. Wanneer er een keer iets fout gaat, dan wordt diegene daar direct op aangesproken door Anouk.

Dieren

Het is niet zo dat de ene doelgroep beter bij de ene diersoort past en de andere doelgroep beter bij een andere diersoort. Een individu past bij een bepaald dier.

"Je hebt wel heel erg dat het per kind verschilt met welk dier zij aansluiting hebben. Ze zeggen wel van mensen die een hond hebben, dat de hond en de baas op elkaar lijken. En ik denk dat dat ook zo is met diersoorten. Je hebt echt dat bepaalde kinderen bij bepaalde dieren passen", vertelt Anouk.

Paarden

Anouk: *"Zo ook met de paarden. Het ene kind trekt veel meer naar het ene paard dan naar het andere paard. Een eigenwijs kind heeft liever een beetje een eigenwijs paard en een beetje een rustig gedegen kind heeft liever een rustig gedegen paard."*

Ze geeft het voorbeeld van haar oudste zoon met PDD-NOS. Hij gaat altijd met een bepaald paard om. Dat paard gaat wanneer het ergens gras ziet, daar recht op af. Of er nu iets in de weg staat of niet. Haar zoon gaat in een winkelstraat waar hij naar een bepaalde winkel moet, recht op de ingang af. Of daar nu een groepje jongens voor staat of niet. Hij loopt er dwars doorheen en niet omheen. Anouk heeft hem uitgelegd dat het beter is om er omheen te lopen. Stel dat de jongens het niet fijn vinden en hem bijv. een klap zouden geven. Het is dus niet veilig.

Elke zaterdagmorgen geeft een rij-instructrice paardrijles aan de logeerkinderen, die dat willen. Anouk: *"We hebben een paar autistische kinderen, die verkrampen en gaan gillen op het paard van: ooh, hij doet wild. Dan moet je ze vertellen: je moet je los laten hangen naar voren, ontspannen. En dat is dan wat ze op een gegeven moment uit zichzelf gaan doen. Ook met het rijden, en dat is geweldig om te zien, dat ze zichzelf kunnen gaan sturen. Niet omdat wij het zeggen, nee, omdat ze het zelf willen. Die kracht, die moeten ze ontwikkelen. Ze moeten het doen, omdat ze het zelf willen. Dat is heel belangrijk vind ik."*

Volgens Anouk kun je wanneer je met paarden om kunt gaan, ook met mensen omgaan.

Anouk: *"Met paarden kun je heel veel over jezelf leren en met paarden wordt je gecorrigeerd zonder dat een groot mens het zegt. Omdat je zelf wilt uiteindelijk."*

Als een paard druk wordt omdat jij druk bent en je wilt dat het paard rustig wordt, dan is de enige manier zelf stil te gaan staan en rustig adem te halen. Dan doet het paard precies hetzelfde. Dat is met ADHD kinderen, die altijd te horen krijgen: ga zitten, zit stil, doe niet, doe dit, doe dat. Zet je ze naast een paard en willen ze dat dat paard rustig is, dan voelen ze gewoon, dat ze zelf ook rustig moeten worden. Dan gaan ze stil staan en dan kunnen ze die rust vanuit zichzelf maken. Ik heb het ze misschien wel een keer verteld. Maar vertellen betekent niet gelijk dat ze dat dan ook doen. Doordat ze zien dat het werkt. Ze willen dan dat het paard stil staat, het moet gepoetst worden of zo, ze willen het er mooi uit laten zien, dan weten ze: ik moet zelf rustig worden, dan is het paard ook weer rustig."

Foto: Reina Ferwerda

Schapen

Anouk: *"Met de schapen, die we hebben, heb je het ook. Het zijn geen tamme schapen. Een paar jaar terug heb ik dat veel toegepast, vooral met één jongentje. Die had heel weinig rust, dat was echt een heel ingewikkeld jongentje, die nergens meer terecht kon. Hij is een jaar hier geweest en zijn ouders zeiden: bij jullie is de enige plek waar hij helemaal gelukkig is. Hij heeft autisme en ADHD. Allemaal in een hele erge vorm. Bij de schapen wilde hij dat ze naar hem toekwamen. Dan zei ik: we gaan heel stil zitten en dan komen ze naar je toe. En spring je op, omdat je niet kan wachten, ja, vette pech, zijn de schapen weg. Maar dan hoef ik niet te zeggen: nou zijn de schapen weg. Want hij voelt dan zelf, dat is dus niet leuk, nou heb ik mijn resultaat niet bereikt. Dan leer je dus steeds een beetje beter dat je moet wachten. Dat zijn voor mij hele belangrijke dingen."*

Kippen

Anouk: *"En die kippen, dat is, vooral voor die kleintjes, dat je ze daarmee het respect kan leren. En daar vertel ik het wel, want die kleine kinderen van 5 of 6 jaar hebben heel snel de neiging om achter kippen aan te hollen. Maar dat gebeurt hier dus niet, dat kan echt niet. En dan ben ik heel erg zo van: "wat doe je nou? Dat kan niet." Als je dat op die manier zegt, dan komt dat over. Dan leren ze dat zo'n kip langs loopt, zonder dat je daar achteraan holt. Dan leren ze weer het respect voor andere levende dieren en uiteindelijk ook voor andere kinderen. Hoe je daar mee omgaat. Dat je daar met respect mee om moet gaan. Ze maken de vertaalslag absoluut. Ik heb er geen bewijs voor, maar ik weet het echt zeker."*

Foto: Reina Ferwerda

Koeien

Anouk vertelt over een jongen die erg gehecht was aan een van de koeien.

Anouk: *“Die koe dat was zijn beest. En de manier van doen van die jongen en van de koe, die komen dan wel een beetje overeen. Het rustige en een beetje het stevige. Het doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg en het eerlijke en het rechte. Koeien, die zijn gewoon recht doorzee.”*

Knelpunten

Keuze voor doelgroep

Anouk vindt dat niet op elke zorgboerderij om de juiste redenen voor de doelgroep gekozen wordt. Sommigen zien het alleen maar als een manier van geld verdienen, terwijl zij vindt dat je alleen voor deze kinderen moet kiezen wanneer de reden daarvoor “van binnenuit” komt.

Ze is een beetje teruggekomen van het idee dat kwaliteit vanzelf uitgesorteerd wordt door klanten. *“Want de klant weet niet altijd wat er nog meer te halen is”,* volgens Anouk.

Door deel te nemen aan activiteiten van de Vereniging van zorgboeren in de provincie wordt zichtbaar hoe andere zorgboeren met hun cliënten, waaronder kinderen met ASS, omgaan. Men oefent als het ware zo controle op elkaar uit. Tijdens de bedrijfsbezoeken en discussies blijkt regelmatig dat iedere zorgboer er andere ideeën op na houdt. Het is Anouk opgevallen dat meerdere zorgboerderijen mooie nieuwe voorzieningen laten bouwen, maar de kamers niet gezellig inrichten. Bovendien is het verblijf op de kamers gebonden aan allerlei regels. Anouk: *“waar krijgen die kinderen de warmte vandaan? Want om te groeien, heb je geborgenheid nodig, heb je warmte nodig.”*

3.2 Interview met Filippina Akkerman van zorgboerderij De Hoeders Pleats

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboerderij

Bedrijfsgegevens

Plaats:	De Veenhoop
Productietak:	schapen- en paardenfokkerij
Diersoorten:	paarden, schapen, honden, poezen, konijnen, cavia's, (dwerg)geiten, koeien, pony's
Doelgroepen:	jongeren tot 25 jaar met o.a. autisme spectrum stoornissen
Soort zorg:	dagbesteding, middag- en weekendopvang, vakantie, leerwerk- en (re) integratietrajecten, crisisopvang, tijdelijke schoolvervangning
Lid van:	Vereniging van Zorgboeren
Financiering:	50% uit agrarisch deel en 50% uit de zorg (PGB)

Zorgboerderij De Hoeders Pleats is ongeveer 8 jaar geleden door middel van een pilot begonnen met zorg op de boerderij. Vanuit die pilot is de zorgtak langzaam uitgebreed. Om het gezin de tijd te geven er in mee te groeien.

Het gezin Akkerman bestaat uit vader Hindrik, moeder Filippina, zeven eigen kinderen tussen de 13 en 23 jaar en vijf pleegkinderen, waarvan drie qua leeftijd tussen de eigen kinderen vallen en twee jongere kinderen. Twee van de eigen kinderen hebben beperkingen.

Hindrik Akkerman is verantwoordelijk voor het agrarische deel, dat naast het fokken van paarden en schapen een agrarisch uitzendbureau omvat. Filippina is verantwoordelijk voor de zorg. Door de komst van zorg op de boerderij is het bedrijf volgens Filippina een zorginstelling geworden. Zij is verantwoordelijk voor het runnen van een zorginstelling en noemt zichzelf daarom zorgmanager/directeur in plaats van zorgboerin.

Over het inkomen zegt Filippina: *"Dat agrarische stuk is ons inkomen, maar de zorg is nu even groot aan inkomen. Dus we hebben nu een dubbel inkomen. Wij willen dat het agrarisch bedrijf zelfstandig blijft. Wij willen niet afhankelijk worden van de zorg."*

De doelgroep: kinderen, jongeren

Filippina en Hindrik hebben het altijd leuk gevonden om kinderen om zich heen te hebben. Ze hebben een groot gezin, zaten in de pleegzorg en hebben zelf het een en ander meegemaakt. Het kiezen van een doelgroep was daarom gemakkelijk. Filippina: *"Voor ons stond dat eigenlijk al als een paal boven water: jongeren. Vanwege mijn werk, mijn netwerk en de vragen die ik altijd kreeg, bleek dat in die tijd, zo'n 8 jaar geleden, er voor jongeren juist heel weinig was. En wij vinden jongeren leuk. Als je jongeren hebt, dan kun je nog zitten op dat stukje"*

ontwikkeling. Dat vinden wij zo'n grote uitdaging. Uitgaan juist van wat je wel kan en hoe kunnen we dat vergroten, zodat je eigenlijk niet meer in de gaten hebt, dat je iets niet meer kunt. Dat is onze uitdaging. Zo zijn we ook met onze eigen gehandicapte kinderen omgegaan. Dat wilden we eigenlijk wel uitdragen naar anderen toe".

Filippina vindt het eveneens belangrijk dat de groep niet statisch is, omdat ze van verandering houden en graag willen dat de jongeren iets bereiken. *"Want wij hadden het idee, dat als je jongeren op de zorgboerderij krijgt, dan heb je een bepaald doel. Wij willen met hulpverleningsplannen werken. Er worden dan doelen gesteld met de kinderen. Op een gegeven moment kom je op een punt dat een jongere een doel bereikt heeft. Of bijvoorbeeld iemand kan dingen zo zelfstandig of is zeker van zichzelf geworden, dat hij best de maatschappij in kan. Die stap kan maken. Of naar een andere school kan, waar meer van hem gevraagd wordt, zodat er geen tijd en ruimte meer is voor de zorgboerderij. Maar dan is hij daar aan toe. En dat bedoel ik met dat het geen statische groep is. Je hebt hier geen groep cliënten, die hier twintig jaar zullen blijven."*

Het aandeel kinderen dat een Autisme Spectrum Stoornis heeft ligt op ongeveer 60%. Filippina denkt dat bewust doorverwezen wordt, omdat op deze boerderij veel structuur en duidelijkheid aan jongeren en begeleiding aan ouders geboden wordt. Vooral de ex-collega's van MEE die kinderen verwijzen, weten dat de ouders ook iets aangeboden wordt.

Waardevolste aspect van de zorgboerderij voor deze kinderen volgens zorgboer(in)

Filippina: *"De grootste groep die wij hier hebben, ADHD-ers, PDD-NOS-ers, jongeren in het autistisch spectrum, dat is zeker 60% van de cliënten. Die hebben zo'n korte spanningsboog, zijn zo snel afgeleid, die veridealiseren de boerderij zo van: woh, ik ben bij de dieren en ik doe van alles. Eigenlijk is het niet de boerderij, maar eigenlijk is het veel meer de ruimte en het vaste ritme. De ruimte die ze om zich heen hebben. Je zit niet hutje mutje op elkaar in een klein kamertje of buiten met een picknicktafeltje op een postzegeltje. Het is allemaal ruim. Je kunt lawaai maken. Er zijn geen burens die zich daar aan storen. Je kunt rennen, vliegen, je kunt fietsen, skelteren, wat je maar wilt. Je kunt al je energie kwijt. Dat is eigenlijk de zorgboerderij. De vrijheid om naar de dieren toe te gaan, maar veel meer de ruimte. De vaste regels. Je eet op vaste tijden. Net zo goed als dat de dieren op vaste tijden gevoederd worden, eten wij ook op vaste tijden. We hebben vaste tijden voor activiteiten. Die herkenbaarheid is goed."*

Zorgboer (in)

Filippina is na haar carrière in de verpleging docent sociologie geworden en daarna maatschappelijk werker bij de toenmalige SPD (Sociaal Pedagogische Dienst) wat nu MEE (Vereniging voor ondersteuning bij leven met een beperking) is. Daar draaide ze de pilot Consulent LG, dat wil zeggen een maatschappelijk werker voor mensen met of ouders van kinderen met een lichamelijke handicap of een chronische ziekte.

Tien jaar geleden begon landbouw en zorg op te komen. Bij de SPD kwamen veel vragen van mensen die een zorgboerderij wilden starten binnen, zo ook bij Filippina als consulent LG. Filippina: *"Ik vond het ontzettend leuk die mensen daar over te informeren. Wat mij opviel en waar ik van schrok, is dat heel veel mensen een zorgboerderij begonnen die weinig kennis hebben. Het is wel jouw verantwoordelijkheid, op het moment dat je zegt dat zo'n cliënt bij jou mag komen, dat je je verdiept in die diagnostiek en de bijbehorende hulpverlening."*

Door de vragen die Filippina kreeg begon ze te denken. Filippina: *"Ik dacht, dat kan ik veel beter"*. Samen met haar man Hindrik heeft Filippina bedacht hoe ze zorg zouden kunnen bieden op het eigen bedrijf.

Visie

De visie van de zorgboerderij De Hoeders Pleats is 'Uw vraag is onze zorg'. Ze gaan uit van de kernwaarden openheid, respect en deskundigheid. De zorgvisie heeft als doel:

- Het op een open, respectvolle en deskundige manier aanbieden van dagbesteding of activiteiten, die transparant zijn voor zowel de individuele cliënt als voor de samenleving.
- Het bevorderen van de maatschappelijke betrokkenheid van De Hoeders Pleats om zo te komen tot een goede integratie.

Ze willen dat realiseren door:

- Het schrijven van hulpverleningsplannen of activiteitenplannen.
- Een goede samenwerking tot stand brengen en onderhouden met de voor hen belangrijke omgeving.
- Het periodiek organiseren van een bijeenkomst met de voor hen belangrijke instanties en personen, waarin de stand van zaken wordt opgemaakt, getoetst en waar mogelijk verbeterd.
- Het actief bevorderen en uitbreiden van de deskundigheid van henzelf en voor hun omgeving en waar mogelijk ook voor de individuele cliënt.

Werkwijze

Een kind komt eerst vier keer geheel vrijblijvend en zonder contracten en wordt daarbij geobserveerd. Als een kind en de ouders besluiten om te blijven en er is een klik (het gaat verder goed), dan worden een contract en hulpverleningsplan opgesteld en komen de gesprekken op gang. Filippina: *“Als wij een hulpverleningsplan maken, beschrijven wij de probleemgebieden, die wij gezien hebben. Dat kan heel anders zijn, dan wat ze thuis gezien hebben. Als dat dan allemaal op papier staat, gaan we met de ouders om tafel om de probleemgebieden te bespreken. Dan komen we vaak uit op de problemen, waar de ouders tegen aanlopen. Dus daar is het eerste gesprek al. Soms bieden wij direct aan: daar en daar kun je hulpverlening krijgen op dat specifieke stukje. We vragen ouders ook om open overleg te hebben met de verwijzer, dus met MEE en/of de psychiatrie. Die mogelijkheid wordt eigenlijk altijd geboden. Daarbij stellen we ook, dat alles wat we melden mondeling, telefonisch, e-mail, of via hulpverleningsplannen bekend is bij de ouders. Het zijn geen verrassingen die we vertellen. Daarnaast leggen we wat we in de hulpverleningsplannen schrijven uit aan het kind. In de taal die het kind op dat moment kan begrijpen.”*

Bij de intake van jongeren laat Filippina zowel de jongere als de ouders de hulpvraag formuleren. Daarbij blijkt dat de jongere zijn probleem vaak heel anders ervaart dan de ouders. Filippina: *“Waarom wil jij naar de zorgboerderij? Voor die jongere is dat antwoord vaak: ik vind het leuk op een boerderij, ik vind het leuk om hier te zijn, ik ben wel eens druk en hier kan ik lekker, vul het maar in. De ouders zeggen: wij hebben rust nodig, wij willen even een time-out, het wordt ons soms te veel. Dus dat kan een reden zijn. Verder zouden ze bijvoorbeeld willen dat de jongere leert omgaan met andere kinderen. Vriendjes maken is een van de meest genoemde doelen, die ouders hebben voor hun kind. Als die leuk in een groepje op de zorgboerderij is, nou, dan krijgt hij waarschijnlijk wel vriendjes. En dan denk ik dat daar een stukje voor ons als hulpverleners ligt om duidelijk te maken: wat is nou eigenlijk het probleem met je kind? En waarom krijgt je kind geen vriendjes. Nou, dat stukje pakken we ook op.”*

Als de jongeren voor een intake of de eerste keer komen, krijgen ze de hele boerderij te zien. Filippina: *“We vertellen hoe het hier gaat, maar we zeggen niet: dit mag niet, zus mag niet, zo mag niet. Want we zitten niet op het niet mogen, maar we zitten juist op het wel mogen. We bieden alles aan wat wel mag. En dan, een jongere krijgt begeleiding, dus er wordt altijd een persoonlijk begeleider aangewezen. Vandaag ben jij bij die begeleider, dat is jouw aanspreekpunt. Heb je vragen, kun je daar naar toe. Die persoonlijk begeleider zal ook de regels uitleggen, als het niet duidelijk is. Het leuke is dat de kinderen elkaar sturen. Dus dat neemt al iets bij ons weg als begeleiders. Als een kind dat niet snapt, leert een kind, dat hij naar de persoonlijk begeleider moet gaan om te vragen: waarom is die regel dan? En dan kunnen we het uitleggen.”*

De groepsgrootte verschilt. Er zijn zeven begeleiders en de groepsgrootte is op z'n grootst vijftien jongeren waarbij dan alle zeven begeleiders aanwezig zijn. Alle begeleiders hebben een scholing in de gehandicaptenzorg of de psychiatrie en alle begeleiders hebben ervaring met een kind met een beperking in de thuissituatie. Door een eigen kind of een broer of zus.

Filippina: *“Dat maakt de drempel wat lager en dat je minder verbaasd bent over bepaalde dingen, want het is meer eigen. Dat helpt de jongere ook, omdat ze niet vreemd gevonden worden.”*

De begeleiders blijven zich ontwikkelen door bijscholingen. Een deel wordt betaald vanuit de zorgboerderij en begeleiders krijgen betaalde tijd om een cursus te volgen.

De dag bestaat uit heel veel kortdurende activiteiten van maximaal een uur. Na een activiteit krijgen de kinderen ongeveer 20 minuten de tijd om te spelen en rond te rennen. Deze manier van werken is nodig omdat de kinderen een korte spanningsboog hebben. *“Zo hou je het kind scherp, het verveelt zich niet, en de dag vliegt om,”* aldus Filippina.

Om diezelfde reden worden niet alleen activiteiten die sterk boerderij- of stalgebonden zijn aangeboden. Dat blijkt namelijk niet te werken voor jongeren. Alleen de jongeren die het “boer” zijn in zich hebben, voelen zich daar gelukkig bij. Daarom worden daarnaast creatieve activiteiten en rustige activiteiten als muziek en snoezelen aangeboden.

Wat wel en niet mag wordt de kinderen vanzelf duidelijk. Daarbij geeft Filippina aan dat het de kunst is om het kind het idee te geven dat het alles mag, terwijl dat niet zo is.

Filippina: *“Ze hebben het gevoel dat ze hier heel veel alleen zijn en heel veel vrij gelaten worden. En dat vind ik heel bijzonder, omdat wij heel veel regels hebben, alleen niet allemaal zo uitgesproken.”*

Wanneer een kind iets fout doet, krijgt het geen straf maar een time-out. Daarvoor wordt een kind even alleen in een ruimte gezet en de afspraak is dat het kind na een minuut weer wordt opgehaald.

Filippina: *“Op een moment dat een kind ontzettend boos is, heeft het geen zin om het gesprek aan te gaan. Als het kind weer een beetje tot rust gekomen is, kunnen we uitleggen waarom wij iets niet wilden. Dan is het goed, en moeten ze van ons sorry zeggen. Dat verwachten we van hun.”*

Kwaliteit en veiligheid

Filippina en haar man vinden het bieden van kwaliteit heel belangrijk. Daarom zijn ze voor henzelf een leerproces aangegaan. Een belangrijk leermoment vond Filippina het maken van hele concrete afspraken. Filippina: *“Niet alleen met de jongeren van wat wel en niet mag, maar met name met de ouders. Want als je met jongeren werkt, heb je met ouders te maken en ouders hebben het voor het zeggen en de jongere niet. Zo werkt dat. Als de ouders iets niet willen, daar valt of staat het mee. Wat wij geleerd hebben, is dat we in de eerste plaats de ouders moeten motiveren en dan de jongere pas. Als we de ouders niet gemotiveerd hebben, gaat het met de jongere niet lukken. Dus onze hulpverlening, dienstverlening breidt zich uit tot het gezin, waar die jongere uitkomt. Die zijn onlosmakelijk verbonden.”*

Naast kwaliteit wordt veiligheid genoemd als belangrijk punt. *“Al vang je maar één persoon op, dan ben je wel verantwoordelijk voor de veiligheid”*, aldus Filippina. Daarbij doelt ze met veiligheid niet alleen op de stallen en dieren. Het aantal en de deskundigheid van begeleiders zijn minstens zo belangrijk.

Filippina: *“Als ik zie en ook gehoord heb dat er zorgboerderijen zijn, waar in de weekenden 15 tot 20 jongeren komen, waar twee begeleiders zijn, waarvan één niet eens gediplomeerd, dan denk ik: ik zou mijn kind daar niet willen hebben. Dat vind ik niet meer veilig.”*

Filippina wil kritisch blijven kijken naar de zorg die ze zelf bieden. Ze zegt dat de toets voor haar heel hoog ligt en dat ze daar niet aan af wil doen.

Filippina zou heel graag willen dat er meer controle op kwaliteit en veiligheid komt. Ze zegt hierover het volgende: *“Als je een gewone boerderij hebt, moet je voldoen aan bepaalde normen, veiligheidseisen. Over het algemeen kan dat er maar net mee door. Zo is het meestal. Ik vind dat als je mensen professioneel op gaat vangen, want dat is toch een zorgboerderij, ook al is het maar één persoon, ben je wel verantwoordelijk voor de veiligheid. Dan moet het niet meer mogen, dat het allemaal maar net kan met die veiligheid. Dan moet je niet meer denken, ik neem het niet zo nauw, maar dan moet je het juist heel nauw gaan nemen. Binnen de stallen zou best nog veel kunnen veranderen. Maar misschien ook wel het toezicht.”*

In de huisvesting van de dieren zijn een aantal aanpassingen gedaan, die het werken vergemakkelijken en veiliger zijn voor dieren en kinderen.

Zo is voor de schapen de roostervloer vervangen door een betonvloer en is een stalinrichting bestaande uit demontabele hekjes aangeschaft.

Filippina: *“De kinderen kunnen nu veilig over de hekjes klimmen om in de groepen te komen, want de hekjes staan goed verankerd in het beton.”*

Foto: Reina Ferwerda

Dat kwaliteit bieden loont, blijkt uit het toenemen van het aantal verwijzingen vanuit Accare, Afdeling Kinder- en Jeugdpsychiatrie, van het UMCG.

Filippina: *"Van horen zeggen, horen ze dat wij kwaliteit bieden, dat we breder zijn dan alleen de opvang. Dat er echt gewerkt wordt aan doelen en dat het niet alleen maar gezegd wordt."*

De kwaliteit van de geleverde zorg wordt getoetst aan de hand van een eigen controlesysteem.

Filippina: *"Wij hebben een teambespreking. Ik geef supervisie aan de teamleiders hier, of aan de begeleiders. Als ze willen, mogen ze ook externe supervisie gaan zoeken, maar dat is hun eigen keus. Wij verwachten wel dat ze supervisie nemen, dat vind ik noodzakelijk. Want begeleiden is ook ontwikkelen van jezelf. Wij als zorgmanagers hebben zelf ook supervisie. Wij hebben supervisie gekozen van een psychotherapeut, waar we dus dingen waar we zelf tegen aan lopen aan voor kunnen leggen. Waar we casuïstiek in kunnen brengen om zo weer een stapje verder te kunnen komen. We hebben intervisie met elkaar. Dat is er veel. Ik heb intervisie met een andere instelling, die voor jongeren werkt, maar meer op het adviesgebied. Niet zozeer dat ze daadwerkelijk begeleiding geven. Eén keer per week leggen we gewoon de dingen voor uit de casuïstiek. Dat is heel leerzaam"*.

De doelen die gesteld zijn in de hulpverleningsplannen, worden altijd besproken. Zowel met de ouders als met de jongere zelf.

Filippina: *"Daardoor is de jongere gemotiveerd om aan dingen te werken."*

Rapportages worden teruggekoppeld naar behandelende therapeuten en psychiaters. Filippina: *"Want het kan toch niet zo zijn, dat wij hier een stukje hulpverlening bieden, wat maar ergens in de lucht blijft hangen. Je moet dat altijd terugkoppelen. Omdat we dat doen, krijgen we steeds meer feedback van de behandelende therapeuten en psychiaters en worden we steeds serieuzer genomen."*

Filippina weet uit eigen ervaring dat de hulpverlening op een zorgboerderij serieuzer genomen wordt wanneer: *"Iedereen die ontwikkeling doormaakt; dat je deskundige rapportage hebt. Je voldoende intervisie en supervisie hebt, maar dat je ook daadwerkelijk in je netwerk zorgt dat er contacten zijn, die rondom jouw cliënt belangrijk zijn, dat je zelf actief een rol speelt in die contacten. Dat je dus niet allemaal maar wat doet en dat je samenwerkt met elkaar. Dan wordt de zorgboer of dan wordt de hulpverlening op de zorgboerderij, door de nu reguliere hulpverleningsinstanties serieuzer genomen. En dan heb je recht van spreken."*

Dieren

Het boerderijdeel was altijd al een Friese paardenfokkerij en een schapenfokkerij. Door de zorgtak is meer kleinvee zoals konijnen, cavia's, pony's en geiten, op de boerderij gekomen. De kippen zijn weg gedaan.

De kinderen zijn vrij om naar een aantal dieren te gaan. De konijnen, schapen die binnen staan, honden en katten.

Filippina: *"Ze zoeken dus zelf die rustmomenten bij de dieren, en dat mag. Dat staat hun vrij. Je ziet dat er een aantal kinderen zijn, die bij de dieren heel ontspannen zijn. Die aan de dieren complete verhalen vertellen. Of die zich onzeker voelen, gaan even weer naar een dier, even knuffelen. Dan kunnen ze er even weer tegen aan. Een dier vraagt niks van hun. Dat is de hele dag aanwezig. Een kind mag daar zo vaak naar toegaan als die wil."*

Kippen

Filippina: *"Dat heeft de ervaring geleerd. Kinderen zijn over het algemeen bang voor kippen. Ik heb geen idee waarom, maar we merken dat heel veel, met name ADHD-ers, moeite hebben met kippen. Ik kan het niet uitleggen. Want ze zijn bang, durven niet bij het kippenhok te komen. Kippen pikken. Kippen lopen los. Wat gebeurt er met een kip? Die fladdert luid kakelend weg. Kind in de rem. Wat gebeurt er nou? Wat heb ik gedaan? Voortdurend onrust. Dus de volgende stap. Alle kippen in een hok, afgesloten. Dat werkt ook niet, kinderen mijden de kippen. Dat was voor ons reden om te zeggen, voor ons geen kippen. Bovendien zit je met die vogelgriep, ophokplicht. En stel je voor dat het hier uitbreekt. Dan mogen de kinderen misschien niet meer komen. Dus die twee dingen. Dat maakte voor ons het besluit niet zo moeilijk om alle kippen weg te doen."*

Geiten

Hoewel er op de boerderij bedrijfsmatig schapen worden gehouden, zijn er naast de schapen speciaal voor de jongeren geiten aangeschaft.

Filippina vertelt waarom: *"Geiten staan toch net weer wat dicht bij de mensen, want schapen zijn wat schuwer. Die lopen liever weg. Dus daarom zijn er ook geiten, dwerggeiten. Niet al te groot, want hoe kleiner hoe beter."*

Schapen

De kinderen komen wel in contact met de schapen, hoewel dat vooral van januari tot april, de lammertijd, is. De meeste schapen zijn dan binnen en staan in groepen in verschillende hokken. Verder worden de schapen ingezet voor een speciale activiteit.

Filippina:

"Onder het mom van schapen moeten tellen en bij de sloten langs, maken we altijd een lange wandeling met de kinderen. Want ja, je moet voor die schapen zorgen. Als de kinderen zeggen: "We willen niet wandelen, niks aan, geen zin in", dan spreek je ze aan op die verantwoordelijkheid. Stel er ligt een schaap in de sloot. Ja, dan moeten we toch wel. We doen dat altijd aan het eind van de ochtend, die lange wandeling. Elke ochtend. De wandeling is om echt even in beweging en om wat energie kwijt te zijn. We doen dat met name vlak voor het eten, want dan zitten ze rustig te eten. Dan hebben we onder het eten geen gedoe. Dat is gewoon bewust gekozen."

Foto: Reina Ferwerda

Paarden

Voor de paarden zijn grote groepsboxen gemaakt, waarbij de paarden aan één kant gevoerd worden. Zo kunnen de kinderen de paarden aaien en knuffelen. Verder is er een grote paardenbak aanwezig. Deels voor eigen gebruik en deels voor de zorgboerderij. Daar kunnen spelletjes in gedaan worden en de bak kan met een draad in tweeën gedeeld worden, waardoor twee kinderen tegelijkertijd met een paard bezig kunnen zijn.

Filippina: *"Als ze met de paarden bezig zijn, dat weten de kinderen ook, dan is het één op één. Eén kind is bij één paard of pony met één begeleider. De andere kinderen mogen niet bij de bak staan. Ze mogen wel verderaf staan, ze mogen het wel kunnen zien, maar niet binnen gehooraafstand. Want dan krijg je vervelende opmerkingen, iemand wordt weer onzeker en we zijn juist met die paarden bezig om de kinderen wat zelfvertrouwen te geven. Wij gebruiken paarden omdat wij denken dat, dat heel goed werkt. Wat we doen is: de kinderen mogen de paarden borstelen. Dat is eigenlijk al de tweede stap. Er zijn kinderen die vinden paarden, pony's griezelig. Maar we hebben een minishetlander en die is net iets groter dan een grote hond. Daar beginnen we dan mee, bij kinderen, die wat angstig zijn. Dat dier is heel makkelijk, want als je die aan touw hebt, kun je die gerust aan een kind aan touw geven. Ik loop daar naast of wie van de begeleiders ook. Als ik stilsta, staat die pony stil. Die pony let niet op het kind, maar op mij. Maar dat weet het kind niet. Dus het kind leren we dan zeggen: als je nou ho zegt, gaat ie stil staan. Nou, dat gebeurt ook. Dat is toch geweldig dat zo'n pony naar mij luistert, ik doe wat met die pony. Dat gevoel heeft dat kind dan. En langzamerhand durft dat kind aan te geven: ik wil wel wat meer of ik durf 'm wel te aaien. Je gaat steeds wat verder. De pony een slag groter. Die op dezelfde manier op ons reageert, maar dat hoeft dat kind niet te weten. En zo blijft het veilig. Wij vinden dat veilig. Je bouwt aan het zelfvertrouwen van het kind. Het is niet alleen het zelfvertrouwen. Het is ook het iets durven. Het zelf over grenzen heen gaan. Het kind dat nog nooit op een paard gezeten heeft, vindt dat natuurlijk heel eng. Maar dan leren ze dus, dat ze onder begeleiding, binnen de structuur en de veiligheid die je biedt, met een vaste begeleider, dat je zomaar een stap verder kan komen. Je gaat over een grens. Als je dat ervaart bij het pony rijden, kun je daar ook gebruik van maken op andere terreinen. Ik vind iets heel erg eng, maar ik heb geleerd dat*

als er structuur geboden wordt en ik heb begeleiding, dat ik misschien die stap wel durf te maken. Het kind ervaart het en wij benoemen het in een andere situatie. Dus we halen het gevoel terug."

Filippina denkt dat kinderen met PDD-NOS er het meest baat bij hebben. Die moeten volgens haar altijd over grenzen gehaald worden, omdat ze zelf terughoudend zijn. Kinderen met ADHD moeten juist afgeremd worden.

Filippina: *"Als een kind ho zegt, dan lopen wij door en dan loopt het paard ook door en dan huh, ho, ik kan het toch niet, is het dan. Laat ze maar even ontdekken, even voelen, dat ze misschien toch hulp nodig hebben."*

De theoretische onderbouwing die Filippina geeft, is gedeeltelijk door eigen ervaring met de kinderen. Gedeeltelijk door heel veel te lezen over ADHD, PDD-NOS, over de diagnostiek. Maar met name ook het vertalen van de bestaande methodes binnen de hulpverlening. Bijvoorbeeld de Goldsteintraining of kanjertraining.

Filippina: *"Je moet gewoon heel creatief denken, maar ook niet te moeilijk. Vertaal het maar simpel. Eigenlijk is het heel simpel. En dan kun je heel veel methodes op een creatieve manier inzetten, bij de dieren en bij de activiteiten. Bij het ene kind werkt het prima en bij het andere kind werkt het niet. Nou, dan gaan we op zoek naar wat anders."*

Honden

Of wat aangeboden wordt werkt of niet is volgens Filippina afhankelijk van het karakter, ervaringen en bagage van een kind. Filippina geeft nog een voorbeeld van het bewust inzetten van dieren. In dit geval een hond.

Filippina: *"We hebben een jongen die met zijn vader nooit de honden uitlaat. Ze hebben een grote hond thuis en zijn vader vertrouwt het hem niet toe. Wij hebben een Kelpy, dat is zo'n schapendrijver. Die Kelpy hebben we die jongen gegeven. Nu heeft die jongen de ervaring op gedaan dat hij in staat is om die hond vast te houden. Hij moet dan heel hard trekken. Wat we dan doen is: we wandelen in een groep en de hond mag alleen mee als die betreffende jongen er is, want die kan die hond houden. Hij krijgt dus verantwoordelijkheid, maar ook het gevoel van: ik kan dus meer kennelijk, dan die anderen. Nou loopt die jongen soms thuis ook al met de hond, want dan vertaal je het weer naar de ouders: hij kan dat heel goed, hij is hartstikke sterk en hij oefent hier. Probeer het maar eens samen. Dan doet hij weer een leuke ervaring op met zijn vader en werkt het aan alle kanten."*

Knelpunten

Filippina noemt in het interview een aantal knelpunten.

Kwaliteit en veiligheid

Filippina noemt kwaliteit en veiligheid als knelpunten. Zie onder het kopje Kwaliteit en veiligheid.

Kennis van ASS

Het is Filippina opgevallen dat veel mensen een zorgboerderij beginnen zonder over voldoende kennis te beschikken. Daar is ze erg van geschrokken. Filippina: *"Het is wel jouw verantwoordelijkheid, dat op het moment dat je zeg, dat zo'n cliënt bij jou mag komen, dat je je verdiept in de diagnostiek en de bijbehorende hulpverlening."*

Weekendopvang, logeeropvang

Er is heel veel vraag naar weekendopvang, logeeropvang. Deze vorm van zorg bieden, heeft als nadeel dat je de scheiding tussen werk en privé niet kan maken. Filippina heeft een alternatief bedacht door kinderen een hele zaterdag te laten komen, en zowel kinderen als ouders hier heel blij mee zijn. Filippina: *"Die jongelui uit het autistisch spectrum gaan niet graag ergens anders slapen, maar een hele dag is prima."* Toch blijft de vraag groter dan het aantal plaatsen dat Filippina kan bieden.

3.3 Interview met Jennie Morsink van zorgboerderij Miklath

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboerderij

Bedrijfsgegevens

Plaats:	Enter
Productietak:	melkvee en scharrelkippen;
Doelgroepen	daarnaast zijn er schapen, geiten, een konijn, honden, paarden en een pony volwassenen met een lichamelijke of geestelijke beperking Kinderen van allerlei doelgroepen (onder de 15 jaar) waaronder kinderen met een Autisme Spectrum Stoornis en pleegzorg; 25 kinderen per maand in groepen van 8 tot 12 kinderen; logeeropvang vier kinderen per week
Soort zorg:	dagbesteding en logeeropvang
Lid van:	Vereniging van Zorgboeren in Nederland.
Financiering:	Persoonsgebonden Budget (PGB)

In 1973 hebben Jennie en Jan de boerderij overgenomen van zijn ouders. Sinds 2002 is de zorgboerderij open. Het is een gezinsbedrijf. Het gezin bestaat uit vijf kinderen, twee zonen, drie dochters en een pleegzoon.

Het is de bedoeling dat er een grote kantine gebouwd wordt en dat op termijn een oude kippenschuur wordt omgebouwd en uitgebreid voor pleegkinderen (ong. tien pleegkinderen).

Twee van de vijf kinderen zijn geïnteresseerd in het overnemen van het bedrijf met zorgtak.

Daarnaast is het ook de bedoeling om de diertak verder uit te breiden naar 9000 kippen, misschien nog wel meer.

Productie- en zorgtak worden gescheiden gehouden om in geval van dierziektes geen problemen te krijgen.

De doelgroep: kinderen en jongeren

Er komen kinderen met verschillende problematiek, waaronder ASS, op de boerderij. De kinderen komen met name via mond op mond reclame. De meeste kinderen zijn doorverwezen door een school.

Door het pleegkind zijn contacten met de William Schricker Stichting ontstaan. De Stichting heeft hen gevraagd om kinderen op te vangen. Vandaar de verbouwingsplannen. Hierdoor zijn ook weer andere instellingen geïnteresseerd geraakt in de boerderij.

Verder hebben ze contact met de SGJ, de gereformeerde jeugdzorg.

Waardevolste aspect van de zorgboerderij voor deze kinderen volgens zorgboer(in)

Volgens Jennie zijn rust en ruimte op de boerderij het belangrijkste.

Door de ruimte en ook bepaalde dieren kunnen kinderen hun energie kwijt. Want het is vaak dat ze energie over hebben. Jennie geeft een voorbeeld: *“Want de pleegjongen die we nou hebben, die heeft ook zo verschrikkelijk veel energie. Maar die barst ook op een gegeven moment. Dat moet je voorkomen. Daar is thuis ook van alles bij mis gegaan. Dan gaat hij hartstikke uit zijn dak, slaat hij ook. En nou heeft hij de ruimte en dan zeg ik: ga maar weg. Voor dat soort kinderen is ruimte en rust op een boerderij een groot punt.”*

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboer(in)

Jennie Morsink wilde al eerder een zorgtak. Ze heeft tot hun dood voor haar schoonouders gezorgd, die in het huis naast de boerderij woonden. Ze viel daarna in een gat en toen zei een goede vriend: *“Jennie weet jij wat jij moet doen, je moet iets anders op gaan pakken, want anders ga jij kapot.”* Dezelfde dag kwam ze in contact met een jongetje dat zwaar autistisch was. Dit kind is vervolgens enige tijd bij hun geweest. Er komen nu kinderen met verschillende problematiek op de boerderij, waaronder kinderen met ASS.

Jennie vertelt: *“Je hebt bepaalde ouders dat je zegt, laat maar even. Maar je hebt er ook van: hier is nood. En dan ben ik niet in staat om te zeggen, dat doen we niet. We hebben ook wel eens gedaan dat de broertjes en zusjes hier kwamen en dat het kind dat autistisch is alleen thuis was en de week daarop ruilden we om. Want het gaat niet alleen om het kind, het gaat om het hele gezin”.*

Visie

Miklath betekent “toevluchtsoord” en dat zijn ze altijd geweest, ook voordat ze de zorgboerderij hadden. Jan en Jennie voelen zich geroepen om dit werk te doen. Jennie: *“Moeten we een ander in de rotzooi laten zitten? Ik vind van niet. Ik heb altijd gezegd: We gaan als christenen door, en dat vind ik niet meer als mijn christenplicht om dat ook voor een ander te doen. Het zit gewoon in onze genen. Mijn moeder had dat. En ik kan geen nee zeggen. Ik vind dat echt iets, dat trekt”.*

Werkwijze

De begeleiding vindt plaats door het hele gezin. Een van de dochters heeft een baan voor 2 dagen per week, de overige dagen werkt ze thuis mee. De jongste dochter zit nu in opleiding SPW (Sociaal pedagogisch werk) en die springt ook zoveel mogelijk bij. De twee zonen willen het bedrijf in de toekomst overnemen.

Het is belangrijk dat een kind tijd heeft om kind te kunnen zijn. Dit betekent dat de kinderen mogen spelen zoveel als ze willen. Ze mogen wel helpen op de boerderij maar het hoeft niet. Jennie zegt: *“Ik zeg altijd, ze brengen geld mee, en ze mogen alles, maar moeten niks. Maar waar ze mee bezig zijn, dat moeten ze wel afmaken.”*

In plaats van straffen wordt gewerkt met een time-out. Jennie geeft een voorbeeld: *“Gistermiddag, hij weet duvels goed dat hij niet op de grote hooibalen mag komen, want dat is veel te gevaarlijk. Maar wel weer doen. Ja, zegt*

hij, was ik vergeten. Ja sorry, zeg ik, je weet heel goed dat dat niet mag. Ga maar een poos in de keuken op een stoel zitten. We hebben ook wel eens gehad dat ze op de stoel zitten huilen. Moet je maar niet doen, want je hebt een ander geplaagd, of je hebt een ander zeer gedaan. Doen we niet, afgelopen!"

Kinderen die boos worden krijgen van dochter Gritta het advies om even bij de situatie vandaan te gaan. Jennie vertelt wat haar dochter tegen de kinderen zegt: *"Als je boos wordt loop dan weg. Ga niet ver weg, maar loop weg van dat punt"*. Een moeder vertelde aan Jennie hoe haar dochter dit nu ook thuis toepast. De moeder zei: *"Als ze boos wordt, gaat ze naar buiten. Maar in huis pakte ze gewoon een stoel en smeed die door de keuken"*.

Kwaliteit en veiligheid

Op bepaalde plaatsen, zoals bij de hooiberg of bij bepaalde dieren (de Friese paarden), mogen de kinderen niet komen. Ook het kippenhok zit op slot als er geen begeleider bij is.

Verder wordt voorlichting gegeven over hoe de kinderen met de dieren om behoren te gaan. Jennie: *"Eerst gaan we naar de kleine kalfjes en dan wordt hun gewezen: zo moet je dat doen en dat mag je niet doen. Want dat is een beetje gevaarlijk. Dat vinden ze niet fijn."*

In 1996 is de "Kwaliteitswet zorginstellingen", een globale wet die aan zorginstellingen een aantal eisen stelt, in werking getreden. Deze wet omvat vier belangrijke kwaliteitseisen:

- 1) geef verantwoorde zorg
- 2) voer bewust zorgbeleid
- 3) zet een kwaliteitssysteem op
- 4) publiceer jaarlijks een kwaliteitsverslag.

Verder biedt de wet de ruimte om zelf kwaliteitsbeleid te ontwikkelen (Handboek Landbouw & Zorg, 2006).

Doordat kwaliteitssystemen uit de zorg de specifieke eigenschappen en meerwaarden van de zorgboerderij niet zichtbaar maken, is speciaal voor zorgboerderijen een eigen kwaliteitsborging ontwikkeld (Handboek Landbouw & Zorg, 2006). Het kwaliteitssysteem heeft een aantal doelen (Kwaliteitssysteem zorgboerderijen, 2002):

- De zorgboer maakt zichtbaar wat het aanbod van de zorgboerderij is. Op basis hiervan weten de cliënt en andere zorgpartners (instellingen, verzekeraars) wat ze kunnen verwachten en of dit aansluit bij hun doelen, wensen en mogelijkheden.
- Met het kwaliteitssysteem laat de zorgboer zien dat op een professionele manier gewerkt wordt en dat aan de afgesproken en vereiste normen over o.a. veiligheid, bejegening van en betrokkenheid bij de cliënt wordt voldaan.
- Het kwaliteitssysteem helpt de verschillende partijen (zorgboer, cliënt en/of zorginstelling) om met elkaar tot heldere afspraken te komen en om te controleren of deze afspraken worden nagekomen.

Het gebruik van het kwaliteitssysteem is vrijwillig.

Dieren

De meeste kinderen komen wel in aanraking met dieren. Maar een echt lievelingsdier hebben ze maar voor korte duur volgens Jennie. Ze vertelt: *“Een meisje liep de hele dag met de pony te sjouwen. Anderen hebben een konijn of een geit, maar ja, dat vinden ze allemaal eventjes leuk en dan is het weer over”.*

Foto: Reina Ferwerda

Pony's

Kinderen kunnen hun verhaal kwijt bij de dieren. Jennie vertelt het volgende voorbeeld:

“Het meisje dat zo gek is met de pony, haar moeder belde me zei: “ik vind het zo erg, maar Romy heeft iets, ze huilt en huilt en we kunnen er niet achter komen wat er aan de hand is”. Het kind was helemaal van de kook. Op een gegeven moment komt een van mijn meiden uit de schuur en zeiden dat ik snel naar de schuur moest komen. Romy vertelde aan de pony wat er aan de hand was. En wat was dat nou? Ze hebben op school fruit gegeten en een van de kinderen heeft het fruit in de afvalbak gegooid. De juf zei toen: “Ik wil weten wie van jullie het fruit in de afvalbak heeft gegooid, want dat doen we hier niet”. Dat heeft Romy zo erg aangevoeld, dat ze dacht dat het voor haar bestemd was. En daar was ze zo verdrietig van. Ze vertelt het niet aan mensen, maar wel aan de pony.”

Kippen

Jennie geeft het voorbeeld van een jongen met Asperger. *“Hij gaat gewoon in het kippenhok zitten en laat de kippen over zich heen lopen. Als hij boos is laat hij de kippen over zijn broek lopen en wordt hij heel rustig.”*

De jongen is volgens Jennie erg in zichzelf gekeerd. Op een dag kwam hij naar Jan met de vraag of hij hem wilde helpen met een spreekbeurt over kippen. Jennie: *“Toen hebben we hem heel veel pluimveebladen en van alles meegegeven. Hij heeft een kip mee gehad in een doosje. En toen kwam hij heel trots terug. Hij kreeg een negen-en-een-half. De leraar had ook gezegd: het is voor hem al heel wat dat hij wat durfde te vertellen.”*

Foto: Reina Ferwerda

Knelpunten

Dierziekten

Dierziekten als MKZ, varkenspest of vogelgriep hadden en hebben niet alleen gevolgen voor het agrarische deel, maar ook voor de zorgtak. Er zijn zorgboeren die de deuren gesloten hielden op het moment van een uitbraak. Die zorgboerderijen die wel open waren, hadden nauwelijks ruimte om te spelen. Jennie: *“Ze konden nergens spelen, er was niks. En daar komt bij, die schrik die je had. Dat is niet bevorderlijk voor de kinderen en dat hoor je van alle zorgboeren. Allemaal vonden ze dat het een negatieve invloed op de kinderen had.”*

Onvoldoende kennis van stoornissen

Hoewel Jennie zelf niet noemt dat ze soms onvoldoende kennis van de problematiek van de aanwezige kinderen heeft, noemt ze een voorbeeld waaruit dit wel heel duidelijk blijkt. Het voorbeeld betreft een jongen met het syndroom van Asperger.

Jennie: *“Als hij kwam, was het eerste wat hij zei: ik hang me op. Nou, dat vond ik heel angstig. Dan hield hij echt zijn handen om z'n nek en dan liep hij rood aan. Dan had ik het echt niet meer.”*

Matching

Doordat op de boerderij kinderen komen met een geheel verschillende problematiek, komt het voor dat kinderen elkaar niet liggen.

Jennie: *“Het gebeurt wel dat kinderen elkaar niet liggen. Sommige kinderen zijn erg achterdochtig, maar je hebt er ook die de handjes aardig los hebben zitten. Je moet altijd oppassen dat ze niet gaan slaan of schoppen. In het ergste geval wordt tegen de ouders gezegd: “Sorry, maar dit kind past hier gewoon niet.”*

Jennie vindt dat ze kinderen die niet in de groep passen door moet kunnen verwijzen. Dit doorverwijzen blijkt nogal eens de aanleiding te zijn voor het “roddelen” over elkaar als zorgboer. Volgens Jennie zijn ouders en zorgboeren hier niet bij gebaat.

Concurrentie

Boeren pakken, volgens Jennie, elkaars klanten af en zorginstellingen zoeken boeren die een lage financiële vergoeding vragen.

Jennie vertelt: *“Ik ben bij school A en jij bent bij school B, dan ga ik stiekem proberen ook bij school B binnen te komen. Want misschien heb ik net iets meer te bieden en neem ik die kinderen van school B mee, maar dan ben jij niet meer aan bod. En dat gebeurt. Nou heb ik er geen last van, maar dat gebeurt bij meerdere boeren en je hoort dat het speelt. Ook zorginstellingen zorgen voor concurrentie. Bij de ene boer worden cliënten weggehaald en bij een andere boer worden ze weer geplaatst, want die vroeg net iets minder. Het loopt allemaal niet zoals het moet. En ik ben in de toekomst toch echt wel bang dat daar heel veel concurrentie in komt.”*

3.4 Interview met Jacob Bos van kinderboerderij De Glind

Foto: Reina Ferwerda

Zorg-/Kinderboerderij

Bedrijfsgegevens

Plaats:	De Glind
Bedrijf:	kinderboerderij met varkens, koeien, vele soorten pluimvee, geiten, pony's, schapen, vele soorten kleinvee, katten en honden
Doelgroepen:	volwassenen met een verstandelijke beperking kinderen/ jongeren met een Autisme Spectrum Stoornis, ADHD, ODD e.d. jeugdigen, jeugdzorg en leerlingen van het speciaal onderwijs het maximum aantal deelnemers per dag is 20
Soort zorg:	dagbesteding
Lid van:	Vereniging van Zorgboeren in Nederland
Financiering:	Persoonsgebonden budget (PGB), via contract met school en jeugdzorg

De zorgboerderij is in 1997 van start gegaan. Deze kinderboerderij ligt in het dorp De Glind in het midden van de Gelderse Vallei. De Glind is helemaal gericht op jeugdzorg en kinderen. Van oorsprong was de zorgboerderij een orthopedagogische kinderboerderij, maar deze is enige jaren geleden verzelfstandigd. Het is nu als het ware een eenmanszaak met allemaal zorgklanten. Daarnaast is de kinderboerderij open voor bezoekers. Jacob Bos beheert de boerderij.

Op de kinderboerderij worden "op-leuk-dingen" georganiseerd, zoals schoolreisjes en kinderfeestjes voor kinderen van "buiten". De kinderen die altijd op de kinderboerderij lopen vinden dit leuk om te doen.

Er komt geld binnen via kinderen met een PGB, via jeugdzorg en via contracten met verschillende scholen. Zo is er een contract voor 19 uren per week met een naastgelegen school voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen.

Deze school heeft ruimte gemaakt in hun budget om, in plaats van een leerkracht, tijd voor verschillende activiteiten op de kinderboerderij in te kopen. Daarnaast zijn er contracten voor jongeren die van het VMBO geschorst zijn en voor verstandelijk beperkten.

De doelgroep: kinderen en jongeren

Er komen kinderen voor buitenschoolse activiteiten zoals de woensdagmiddag en de schoolvakanties. Kinderen komen naar de zorgboerderij voor de beleving van de kinderboerderij, maar ook voor de ontlasting van de ouders en overige gezinsleden. Daarnaast zijn er scholen, die lessen inkopen op de kinderboerderij. Zo zijn er twee "autistenklassen" die de zorgboerderij wekelijks bezoeken voor praktijklessen.

Jacob: *"De praktijklessen betekenen wat anders dan de gewone lessen op school. Een beleving en een bepaalde verwachting van wat ze kunnen gaan doen. Maar ook weten van: o, we gaan naar de kinderboerderij, dat betekent*

dat er misschien wel een veulentje geboren is. Het is wel een bepaalde lijn waar ze naar toe werken. Dat ze weten dat er bepaalde dingen aan zitten te komen, waar ze dan op dat moment weer helemaal in die wereld kruipen." Voor jongeren die van het VMBO geschorst zijn en volwassenen met een verstandelijke beperking is eveneens plaats op de boerderij. In totaal komen er per week 105 deelnemers.

Waardevolste aspect van de zorgboerderij voor deze kinderen volgens zorgboer(in)

Volgens Jacob is de boer zelf het belangrijkste *"aspect"* van de zorgboerderij. Hij zegt: *"Was ik fietsenmaker geweest en had ik dat zo bedacht, dan was het ook zo gekomen. Dan had ik het ook zo gedaan en had ik het ook voor elkaar gekregen."*

Het kunnen omgaan met kinderen en jongeren met ASS is volgens Jacob afhankelijk van wie je bent en welke competenties je hebt.

Zorgboer(in)

Jacob heeft de middelbare landbouwschool gedaan en wilde graag als kinderboerderijbeheerder gaan werken. Hij heeft destijds gereageerd op een advertentie voor De Glind. Inmiddels is hij al 17 jaar in dienst.

Op de vraag welke competenties een begeleider nodig heeft op de kinderboerderij, antwoordt Jacob: *"Geduld, consequent kunnen zijn, streng kunnen zijn, invoelingsvermogen, duidelijk grenzen aangeven en flexibiliteit (snel kunnen wisselen van activiteiten). Op het moment dat het ene niet gaat, pak je gauw het andere. Op het moment dat je denkt vandaag staat eigenlijk op het programma om de fazanten te gaan voeren en het kind komt binnen en je denkt dat komt vandaag niet goed, dan pak je gewoon wat anders. Dus flexibel, maar zowel voor het inzetten van je activiteiten als ook zelf er niet door van de leg te raken, want dat is dodelijk voor stagiaires. En veiligheid kunnen bieden".* Daarnaast beschikt Jacob over een goed geheugen. *"Als een van de kinderen zegt dat hij volgende week moet afzwemmen, dan moet je er dan wel naar vragen en dat soort persoonlijke dingen onthoud ik gewoon"* aldus Jacob.

Jacob geeft aan dat een kinderboerderij een aparte tak van sport is en dat een kinderboer wat anders is dan een gewone zorgboer. Jacob legt uit: *"Een bejaardenverzorgster werkt ook niet op een crèche, dat is een andere tak van sport, evenzo als dementerende bejaarden".*

Jacob is tevreden met zoals het nu gaat. Er komen nu 105 deelnemers per week verdeeld over 5 dagen van 's ochtends 8.45 uur tot 's middags 3 uur, behalve op woensdag, dan zijn ze open tot 15.30 uur. Er zijn dus nog een paar uren en de weekenden die ingevuld kunnen worden, maar Jacob geeft aan: *"Niet door mij"*. Er zou dan iemand bij moeten komen, die het dan op zijn eigen manier kan invullen.

Visie

De begeleiding van de kinderen is sterk gericht op het zelfstandig maken van kinderen waardoor ze eveneens groeien in zelfvertrouwen. Jacob: *"De kennismaking en introductie is zo van: ik ben een soort brandweer. Als er brand is, blus ik. Geen brand? Dan zie je mij niet."*

Volgens Jacob reageren de kinderen heel verschillend op deze aanpak. *"Er gebeurt van alles en nog wat om hen heen en sommigen ervaren dat als vervelend en irritant en anderen hebben zoiets van: o, dat is leuk, wat is er nog meer te beleven? Het is hier voor sommigen heel duidelijk en voor sommigen heel onduidelijk."* Taken als het geven van kinderfeestjes werken statusverhogend, volgens Jacob.

Werkwijze

Jacob begeleidt met vijf anderen de deelnemers op de zorgboerderij. De begeleiders hebben vaak tijdens hun opleiding stage gelopen op De Glind.

De meeste kinderen komen binnen met een behandelplan via school of jeugdzorg. De kinderen met een PGB hebben geen behandelplan. Wie er wat gaat verzorgen staat op een bord. Stagiaires zijn momenteel bezig een pictobord te maken, zodat ook kinderen die niet kunnen lezen, zelf kunnen zien welke activiteiten ze kunnen doen. De eerste keren worden de kinderen begeleid in het doen van de activiteiten, totdat ze het onder de knie hebben. In principe treedt Jacob pas op, op het moment dat het niet meer gaat. Als kinderen hulp nodig hebben, moeten ze er zelf om vragen. Afhankelijk van de deelnemer, laat hij kinderen zelfstandig werken of samen met iemand werken, bijvoorbeeld een volwassene met een verstandelijke beperking. Zo vertelt Jacob: *"N. is heel erg paniekerig, autistisch. Er hoeft maar iets te gebeuren en hij gaat staan schreeuwen dat je denkt, man, hij heeft ik weet niet wat. Niks aan de hand. Er staat een kip in de weg of een kalkoen. Hij zoekt heel erg de veiligheid en die kan H. hem bieden. H. komt van de boerderij, is 72 jaar en die maak je niet gek. Nou, die biedt hem net wat hij nodig heeft"*.

De bezigheden worden per moment aangepast, bijvoorbeeld als het regent vervalt het halfuurtje spelen op de schommel en de wip.

Ze hebben tweemaal daags een pauze. Jacob vertelt: *“Er is 's ochtends een half uur koffiepauze, maar die kinderen zijn na 10 minuten al lang klaar en gaan dan spelen. Na een half uur roepen we ze er weer bij. Zo is het ingebouwd, zeg maar, want anders kom jezelf niet aan rust toe”*.

Het resultaat van het verblijf op de kinderboerderij is volgens Jacob *“letterlijk de ruimte en er gebeurt van alles en nog wat om hen heen. Sommigen ervaren dit als vervelend en irritant maar anderen hebben zoiets van o, dat is leuk, wat is er nog meer te beleven. Het is hier voor sommigen heel duidelijk en voor sommigen heel onduidelijk, dat heeft te maken met de manier van begeleiden. Er wordt heel veel van de deelnemers zelf verwacht. Dat kan heel motiverend werken, maar aan de andere kant, als een kind er niet toe in staat is kan hij er ook helemaal in wegzakken”*. Kinderen moeten zelf vragen om geholpen te worden. Niet bij alle kinderen pakt het goed uit. Jacob vertelt: *“Er zijn nu twee kinderen waarvan ik denk: dit wordt hem niet. Dit is afhankelijk van de eigenschappen van het kind en de handicap. Ze hebben vaak wel een dubbele diagnose, bijvoorbeeld moeilijk opvoedbaar en autisme. Dat maakt het natuurlijk veel ingewikkelder”*.

Door het zelfstandig werken krijgen de kinderen wel gevoel van eigenwaarde. Zo vertelt Jacob: *“D. is een jongen met autisme. Toch begeleidt hij kinderfeestjes. Het is er als het ware “ingeramd”, waardoor hij gewoon op zijn automatisch piloot het verhaaltje kan afdraaien. Ouders vinden het geweldig dat ze begeleid worden door een kind en dat hij precies de weg weet en op alle vragen weet hij een antwoord. Het zijn allemaal voorgeprogrammeerde antwoorden. Wij doen het ook op de automatische piloot, maar als zo'n kind het doet is het veel leuker. D. ziet het als status. Het is zijn feestje en ik bemoei me er dan ook niet mee”*.

Foto: Reina Ferwerda

Kwaliteit en veiligheid

Het dorp De Glind is een dorp dat gericht is op jeugdzorg. Jacob zegt dat de eigen orthopedagogen de behaalde resultaten soms niet meer zien. Daarom heeft Jacob Professor ter Horst, orthopedagoog, uitgenodigd om een dag mee te lopen. Jacob: *“Wat zo'n man zegt, dat is heel bijzonder: moet je eens kijken hoe zo'n jongen op je reageert. Daar let je niet meer op. Dat is zo vanzelfsprekend. Maar het zegt wel heel veel, en zeker als zo'n man dat tegen je zegt, dat is puur een observatie.”*

Jacob vindt de mening van externen over de geboden zorg heel belangrijk.

Foto: Reina Ferwerda

Dieren

Dat er zoveel verschillende dieren op de kinderboerderij aanwezig zijn, komt met name door de beheerder. Jacob vindt het zelf heel leuk. *“Door de grote verscheidenheid aan dieren heb je veel verschillende plekken waar je wat kunt doen, want als ze allemaal op een kluitje zitten, wordt het oorlog. Ze moeten wel uit elkaar kunnen”,* aldus Jacob.

Dieren worden op De Glind ingezet als co-therapeut. Jacob noemt dit zo omdat ze “letterlijk met je meelopen”. *“Dat gevoel hebben kinderen tenminste”,* vertelt Jacob. *“Ze gaan letterlijk met je mee. Door alle fases van je leven die je meemaakt. Kinderen hebben het gevoel dat die dieren alles meemaken. En doordat ze elke dag, elke week, elke maand zo’ n dier verzorgen, zeggen ze: hé. Dat kan ook nog, er dingen mee delen. Van een therapeut moet je van alles en krijg je nog advies en rapporten en weet ik het wat allemaal. En van die dieren natuurlijk niet. Daarom is het co. Want co mag zelf niks, alleen maar uitvoeren. Volgens mij is het woord co-therapeut heel kort maar krachtig”.*

Kinderen hebben een voorkeur voor bepaalde dieren. “Dit is afhankelijk van het individu en niet van de doelgroep waartoe het kind behoort. Het hangt er heel erg vanaf hoe een kind is en hoe een dier is. Zelfs het dier is een individu”, vertelt Jacob.

Wanneer er nieuwe dieren op de boerderij komen, worden die eerst in quarantaine gehouden. Er is een apart quarantainegedeelte voor kleine dieren. Voor de schapen is net een nieuw verblijf gebouwd.

Geiten

De geiten worden tweemaal per dag gemolken. Jacob: *“Geiten geven je in die zin wat en daar scoren kinderen op. Geiten die zich makkelijk laten melken, daar krijgen de kinderen sneller een band mee, want die geit geeft altijd veel melk en hij melkt soepel en hij staat zo stil. En dan vinden ze hem aardiger, liever en leuker en dan ontstaat een band”.*

Foto: Reina Ferwerda

Knelpunten

Jacob is de belangrijkste schakel in het geheel. Als Jacob er een middag niet is, gaat er gelijk van alles mis. Jacob noemt het voorbeeld van een autistisch jongetje dat normaal gewoon zijn gang gaat, maar als Jacob er niet is gelijk drie huilbuien op zo'n middag krijgt. *"Je loopt er tegen aan dat niet alles overdraagbaar is"* aldus Jacob.

3.5 Interview met Monique en Aad Opstal van zorgboerderij Van 't Hooiland

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboerderij

Bedrijfsgegevens

Plaats:	Apeldoorn
Bedrijf:	geitenmelkbedrijf met circa 100 melkgeiten en opfoklammeren. Naast geiten zijn er ook varkens, kalfjes, koeien (pinken, vleesras), pony's, konijnen, cavia's, kippen, eenden, ganzen, vissen, honden en poezen.
Doelgroepen:	volwassenen met hulpvraag, het maximum aantal dagbestedingplekken per dag(deel) is zes. kinderen met autisme spectrum stoornissen, NLD e.d., maximaal vier tot vijf kinderen
Soort zorg:	dagbesteding
Lid van:	Vereniging BeZiG (Boeren en Zorg in Gelderland), Vereniging zorgboeren, Vereniging Toer de Boer op, Vereniging VIJZ (Veluwe IJsselzoom).
Financiering:	AWBZ en Persoonsgebonden Budget (PGB)

Sinds 1990 wonen Aad en Monique Opstal op de boerderij. Omdat ze niet aan schaalvergroting willen doen en om te kunnen overleven als agrariër, zijn ze hun bedrijf anders gaan inrichten. Ze hebben het aantal geiten verlaagd. Daardoor kwam stalruimte vrij voor andere boerderijdieren. Monique: *"Wij wonen en werken met veel plezier op onze boerderij. Dit wilden wij graag met meer mensen delen. Daarom hadden wij ons bedrijf opengesteld met kleine huisverkoop en met het geven van verzorgde kinderfeestjes. Iedereen genoot zichtbaar en men was heerlijk bezig met de dieren. De vraag kwam of we kinderen op zouden willen vangen."* Zo is in 2003 de zorgboerderij ontstaan. Doordat Aad en Monique de tijd nu besteden aan het begeleiden van kinderen, worden er geen educatieve kinderfeestjes meer georganiseerd.

De doelgroep: kinderen en jongeren

Op woensdag- en donderdagmiddag en op zaterdag komen kinderen naar de zorgboerderij. Dat begon met één kind en breidde zich heel gauw uit. Inmiddels is de zorgtak uitgebreid tot maximaal vier á vijf kinderen per dag. Doordat de vraag naar zorg voor kinderen met o.a. ASS groot is, is een zelfs een wachtlijst ontstaan. Kinderen komen vaak ter ontlasting van de thuissituatie. Op de dagen dat er geen kinderen zijn, komen (jong)volwassenen voor dagbesteding naar de boerderij.

Waardevolste aspect van de zorgboerderij voor deze kinderen volgens zorgboer(in)

Volgens Aad en Monique biedt de zorgboerderij rust en ruimte en hebben zij tijd en aandacht voor de kinderen. Bovendien zijn ze consequent.

Monique: *"Tijd. Ik denk dat dat heel belangrijk is. Dat je de tijd neemt om te laten zien dat je er voor hen bent en dat je ook de tijd neemt om vertrouwen te winnen."*

Zorgboer(in)

Monique heeft op het secretariaat bij een psychiatrische instelling gewerkt. Aad is veehouder. Zowel Aad als Monique hebben geen opleiding in de zorg gevolgd. Volgens Monique doet ze wat ze doet vanuit haar liefde voor de medemens. Ze wil graag iets betekenen voor iemand anders. Het voelt volgens haar goed dat kinderen aan het eind van de dag zeggen dat ze het fijn gehad hebben. Monique: *"Fijn dat ze even een middagje of dag hebben dat ze niet op de tenen hoeven te lopen. Want de meeste kinderen moeten dat. Zeker die kinderen. Want er wordt ontzettend veel van ze verlangd, waar ze helemaal niet aan kunnen voldoen."*

Aad en Monique vertellen dat als ouders bellen naar een behandelaar, instelling of Bureau Jeugdzorg, dat ze dan vaak niet serieus worden genomen. Ze worden te labeel gevonden of zijn emotioneel te veel erbij betrokken. Of ze worden van het kastje naar de muur gestuurd. *"Maar," zegt Monique "als ik als hulpverlener bel dan gaan er ineens deuren open. Dat is heel bijzonder."* Daarmee vormt Monique als zorgboerin een schakel tussen ouders en kind aan de ene kant en instelling en hulpverleners aan de andere kant.

Visie

Mensen kiezen volgens Monique voor de boerderij, omdat het back to basic is. Monique: *"We willen de kinderen iets leren over hoe het op een boerderij toegaat. Dat vinden we heel belangrijk. We proberen kinderen heel veel mee te geven. De reguliere hulpverlening zegt van: als een kind autistisch is, of iemand heeft een hechtingstoornis, dan hoef je dat soort dingen allemaal niet aan te leveren. Want alles wat je zegt, komt toch niet binnen. En wij vinden juist, al bied je 100% aan en er blijft maar 1% hangen, dan heb je iets gewonnen. Als je het niet aanbiedt, weet je ook zeker dat ze het niet zullen leren."*

Werkwijze

Aad en Monique hebben de zorgtaken verdeeld. Ze nemen ieder twee kinderen onder hun hoede. Er zijn geen vrijwilligers en stagiaires.

Monique en Aad werken met de 'Geef me de Vijf Methode' van Colette de Bruin, dat wil zeggen: er zijn vijf woorden: wat, waar, waarom, hoe en wanneer. Als je daar een vraag mee begint bij een autistisch kind, dan krijg je een antwoord. Op een open vraag geeft een autist geen antwoord, maar als je heel gericht vraagt: "Wat is er met je gebeurd? Wanneer is het gebeurd? Hoe is het gebeurd? Waar is het gebeurd en met wie?" dan krijg je alle antwoorden.

Als kinderen op de boerderij komen wordt altijd gevraagd waarom het kind naar de boerderij wil. Wat is hun belangrijkste vraag. Evalueren gebeurt in principe elke keer als de kinderen worden opgehaald. Dan wordt besproken wat er gebeurd is. Dat kunnen ook hele kleine dingen zijn. Monique: *"Maar als er een keizersnee bij een koe is geweest waar de kinderen bij hebben staan te kijken dan meld ik dat wel. Of als ze met zijn tweeën trampoline hebben staan te springen en het is niet goed gegaan, dan meld ik dat ook."*

Standaard vindt op 3, 6 en 12 maanden een evaluatie plaats met vragen als: hoe is het? Hoe vindt je dat het gaat? Vind je dat we dingen anders moeten doen? Dit doen ze om het zo goed mogelijk voor het kind te doen en niet om zorgplannen te schrijven en therapeutisch bezig te zijn.

Monique en Aad hebben geen vast patroon in de activiteiten, omdat de kinderen de hele week al van alles moeten. Wel vinden ze dat de kinderen wat met de dieren gedaan moeten hebben, want anders kies je volgens Monique niet voor een boerderij. Natuurlijk doen ze ook spelletjes met de kinderen, maar ze gaan niet een hele middag zitten knutselen.

Monique: *"Met Pasen bijvoorbeeld, laten we ze bij slecht weer wel een kleurplaat van Pasen kleuren, maar we gaan geen complete paashazen in elkaar zetten."*

Monique en Aad noemen nooit het woord straf. *"Als een kind echt autistisch is, begrijpt hij niet waarom hij straf krijgt. Maar wel van: ik denk dat het goed is dat je nu eventjes naast me of bij me komt zitten, dat we even een time-out hebben."*

Foto: Reina Ferwerda

Kwaliteit en veiligheid

Aad en Monique willen de zorgtak bewust kleinschalig houden. Ouders kiezen voor hun kind bewust deze kleinschalige vorm van opvang. Wanneer het aantal kinderen groter zou zijn, komen deze kinderen niet meer.

Aad: *"Het zijn geen groepskinderen of zo. D'r zijn er bij die hebben er al moeite mee als er hier drie anderen zijn. Die vinden het lekker als er één of twee zijn een keer."* Doordat Aad en Monique maximaal twee kinderen per persoon begeleiden, kunnen ze voldoende tijd en aandacht aan ieder kind geven.

Soms zijn de problemen die een kind heeft zo groot dat het kind tijdelijk de boerderij niet kan bezoeken, omdat de veiligheid van de andere kinderen dan in het geding komt. Aad en Monique bespreken een dergelijke situatie altijd uitgebreid met de ouders. Monique: *"Dat is heel erg voor dat kind, maar dat doe je uit bescherming voor de andere kinderen. En ook voor jezelf. Want anders ben je alleen maar politieagent aan het spelen en kom je er niet aan toe om activiteiten met elkaar te ondernemen."*

In de omgang met de dieren is eveneens gedacht aan de kwaliteit en veiligheid. Zo zijn de dieren ruimer gehuisvest. Dit werd mogelijk doordat Aad minder geiten is gaan melken. De kinderen kunnen bij het dier in het hok staan, maar het dier heeft ook meer ruimte ter beschikking.

Op het bedrijf wordt tot nu toe niet met het kwaliteitssysteem van het Steunpunt gewerkt. Monique zegt het volgende over het kwaliteitssysteem: *"We zijn er wel mee bezig om er aan te beginnen. Het verder optrekken naar HKZ-normen (zie kader) vinden we niet realistisch. Straks ben je een en al regeltjes"*.

HKZ staat voor Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector. Het HKZ-certificaat geeft aan dat een instelling voldoet aan vooraf vastgestelde kwaliteitsnormen van de geleverde zorg. Als een organisatie het certificaat behaalt, betekent dit dat een instelling:

- goed georganiseerd is
 - cliënten centraal stelt
 - continu werkt aan optimalisering van het aanbod
 - betrouwbare resultaten presenteert
 - voldoet aan de eisen die vanuit de sector zelf, door financiers, cliënten en de overheid worden gesteld.
- (www.hkzcertificaat.nl)

Dieren

De kinderen draaien mee in het boerderijgebeuren. Daarbij wordt van ze verwacht dat ze in ieder geval iets met de dieren doen. Dat kunnen activiteiten zijn als met een konijntje op schoot zitten, met de hondjes spelen, paarden verzorgen, borstelen, opzadelen en rijden, kalfjes borstelen, voeren en nieuw stro instrooien enz. De keuze voor een activiteit of diersoort bepalen de kinderen zelf.

De dieren worden niet alleen ingezet in activiteiten, maar hebben in de zorg op deze boerderij nog andere functies. Zo zet Monique dieren bijvoorbeeld bewust in, bij het leggen van contact met een kind met ASS. Het dier fungeert dan als ijsbreker of intermediair. Monique noemt het voorbeeld van een kind met autisme. Hij had moeite

met het zich voorstellen tijdens de kennismaking. Monique leidde hem naar de cavia's waar net een jong caviaatje geboren was. Via de cavia werd het ijs gebroken en het contact gelegd. Monique: *"We hebben een naam voor de cavia bedacht. Hij heet Pim, hoe heet jij? Dan krijg je zo een antwoord."*

Volgens Monique is het niet zo dat de ene diersoort geschikter is voor een deelnemer uit een bepaalde doelgroep dan een andere diersoort. Monique vertelt over de kinderen: *"De voorkeur voor een dier verschilt sterk per kind. We hebben een aantal kinderen die gaan alleen voor de konijnen of cavia's en we hebben een aantal kinderen, die gaan alleen maar voor de koeien. En ja, er zijn er een paar bij die paarden geweldig vinden. Het is niet zo dat ze alles allemaal even leuk vinden en niet iedereen vindt hetzelfde leuk. Daarom moet je gewoon veel dieren hebben"*.

Dieren veroordelen niet, volgens Monique. *"We merken dat ook als kinderen verdrietig zijn. Dan kunnen ze knuffelen met de kalfjes. En een volgende gaat naar de paarden en die gaat daar z'n verhaal of z'n verdriet verwerken."* Kinderen kunnen dus hun gevoelens uiten bij de dieren.

Verder is het Monique opgevallen dat als kinderen met dieren bezig zijn, ze over hun angsten heenkomen. *"We hebben eens een jongen gehad, die durfde niet eens naar paarden te kijken, maar inmiddels rijdt hij los op het paard. Dat begint heel langzaam, eerst aaien, dan samen een keer het paard naar de wei brengen en weer ophalen, samen borstelen"*, zegt Monique.

Sommige kinderen willen dieren bewust pijn doen of zelfs doden. Monique en haar man houden de kinderen daarom altijd scherp in de gaten. Ze mogen niet met een stok achter dieren aanrennen of ze slaan. Ze worden gelijk terecht gewezen als ze dit willen doen.

Paarden en pony's

Soms valt de keus voor een dier verkeerd uit. Monique vertelt: *"Grote paarden zijn best wel eng. Dus wij dachten, dan nemen we ook een klein paardje erbij. Een minishetlandertje. Maar die is nog veel enger, dus die gaat weer weg. Dat is een hengstje, die trapt en bijt sneller. Die grote paarden zijn toch veel liever."*

Op de boerderij lopen eveneens een pony en een tinker rond. Voor de tinker is gekozen omdat het een koudbloed is. Volgens Monique schrikken koudbloeden niet zo snel. Monique: *"Dat is heel belangrijk. Je moet niet een Arabische volbloedhengst hier neer gaan zetten. Dat is gevaarlijk en daar houd je wel rekening mee."* Volgens Monique moeten dieren lief zijn. Zodra een dier gevaarlijk is, gaat het weg.

Foto: Reina Ferwerda

Honden en katten

Volgens Monique hechten de kinderen en andere deelnemers meer aan een hond als aan een kat. Monique: *"De poezen zijn hier wel, maar de hond komt je altijd begroeten. En als je naar het land loopt om hooi op het land te gooien, loopt de hond met je mee en de poes blijft op de stoel liggen. Maar het is wel zo, iedereen aait ze. Ze lopen langs en ze geven een aai over de kop."*

Knelpunten

Monique en Aad lopen al werkende tegen een aantal knelpunten aan:

WachtlIJst

Monique en Aad hebben een wachtlIJst en eigenlijk willen ze al die kinderen graag helpen. Monique vertelt: *“We hebben gekozen voor kleinschaligheid en daar kiest iedereen voor die zich bij ons aanmeldt. En dan kan ik niet zeggen: stop er maar eentje bij. Dan kunnen we niet meer de kwaliteit van zorg leveren, die wij willen leveren die we op dit moment leveren.*

Maar af en toe heb ik wel zoiets van zullen we. We hebben bijvoorbeeld nu iemand die rijdt ons paard in. Die vindt het heel leuk met de kinderen. En dan denk ik: “die op zaterdagmiddag er bijvoorbeeld bij. En dat zij er dan ook is om echt iets met de kinderen en de paarden te doen. Dan zou je een of twee kinderen erbij kunnen begeleiden. Dat je zes kinderen hebt”.

Maar aan de andere kant maak je je zo afhankelijk van een persoon. Want als ze wegvalt, dan heb je wel zes kinderen tegelijk om te begeleiden”.

Vervanging

Monique: *“We hebben pas een keer een begrafenis gehad en daar moesten we gewoon met zijn tweeën naar toe. Maar vindt dan maar eens iemand anders, die het kan overnemen. Of je moet je boerderij dichtgooien. Nou we hebben toen iemand gevonden en dat is goed gegaan, maar het moet niet te lang duren. Of je moet iemand gewoon op je boerderij inwerken. Maar wij zijn zo met de kinderen bezig dat ik eigenlijk geen tijd heb om iemand in te werken of een stagiaire te begeleiden.”* Aad heeft in het ziekenhuis gelegen tussen kerst en oud en nieuw. Toen heeft Monique alleen gedraaid. Monique is vorige week een paar dagen weggeweest en dan draait Aad het alleen. Dat lukt, maar dat moet niet te lang duren.

Keuzevrijheid

Monique: *“De cliënt heeft keuzevrijheid, alleen dat wordt niet nageleefd. En dan vooral uit de instellingen. De instellingen zeggen van: ja, nee, wij bieden zelf ook dagbesteding en dagbesteding mag u gaan doen. Nee, wij hebben helemaal geen zorgboerderijen in de dagbesteding. En cliënten met een lager IQ of verstandelijke handicap of iemand die in de psychiatrie zit, die zien tussen de bomen het bos niet meer. Die daar zelf niet aan denken of dat helemaal niet weten, krijgen die keuze ook niet voorgelegd, dus dan hebben ze ook geen keuze.”*

Vergoeding

Monique: *“Waar we ook tegen aanlopen is, dat als je al afspraken met een instelling kunt maken, dat de dagdeelvergoeding zodanig laag is, dat het geen reële verhouding is tussen wat een instelling krijgt en wat een zorgboerderij krijgt.”*

3.6 Interview met Wilma Otte van Zorgboerderij Lelystad

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboerderij

Bedrijfsgegevens

Plaats:	Lelystad
Bedrijf:	zorgbedrijf (geen productietak) met pluimvee, drie schapen, konijnen en cavia's, tuinbouw, een paard en een pony. De kippen zijn vanwege de vogelgriep tijdelijk niet op het bedrijf aanwezig.
Doelgroepen:	kinderen met een Autisme Spectrum Stoornis en/of licht verstandelijke beperking en volwassenen met een hulpvraag. Het maximale aantal deelnemers per dag is vijf.
Soort zorg:	dagbesteding
Lid van:	Vereniging van Zorgboeren in Nederland
Financiering	Persoonsgebonden budget (PGB) en via MEE (vereniging voor ondersteuning bij leven met een beperking)

In een landelijke omgeving ligt tussen de bomen verscholen Zorgboerderij Lelystad. De boerderij is speciaal gebouwd en ingericht op zorg. Het is een rustige, veilige en overzichtelijke omgeving met zowel dieren als een tuinderij. Er komen twee groepen volwassenen op maandag, woensdagochtend en vrijdag. Op woensdagmiddag en zaterdag komen er kinderen vanaf 6 jaar, maximaal vijf kinderen per dagdeel.

De doelgroep: kinderen en jongeren

In totaal worden 17 á 18 kinderen verdeeld over de maand opgevangen. De jongste kinderen zijn 6 à 7 jaar. Hoe vaak een kind naar de zorgboerderij komt, verschilt sterk. De een komt één zaterdag in de maand, de ander twee, een derde komt elke woensdagmiddag en weer een ander tweemaal een woensdagmiddag in de maand. Het verloop is niet zo groot. De kinderen mogen blijven komen zolang ze het leuk vinden. Voorwaarde is wel dat ze het leuk vinden om op een boerderij te zijn en er interesse in hebben. De kinderen komen vaak ter ontlasting van de thuissituatie of omdat ze zich anders niet kunnen vermaken. Wilma: *"Een tijdje geleden zei een moeder: "ik hoop dat ze zich wat gelukkig gaat voelen". Nou, dat is fijn. Dat is vaak al wat voor die kinderen lastig genoeg is."* De kinderen komen naar de boerderij doordat de ouders zelf contact opnemen. Ouders komen aan het adres via mond-op-mond reclame en internet. Soms wordt doorverwezen via de MEE.

Waardevolste aspect van de zorgboerderij voor deze kinderen volgens zorgboer(in)

Het waardevolste aspect van de zorgboerderij is volgens Wilma: *"dat stukje rust en de kleinschaligheid. En dat je er gewoon bent. Dat er een vaste begeleider in de buurt is, die aandacht voor de kinderen heeft"*

Zorgboer(in)

Wilma en haar man Dirk komen allebei uit het onderwijs. Wilma heeft les gegeven in het basisonderwijs aan groep 7 en 8 en Dirk heeft de landbouwerarenopleiding STOAS gedaan.

Volgens Wilma komen er steeds meer kinderen met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS) in het reguliere basisonderwijs terecht. Wilma heeft zelf een paar keer een jongen in de klas gehad met ambulante begeleiding vanuit een school voor kinderen met ASS. Zo is ze met Autisme Spectrum Stoornissen in aanraking gekomen. Wilma wilde graag een zorgboerderij beginnen. Daar is ze toen serieus mee aan de slag gegaan, vooral omdat er weinig was voor kinderen. Doordat Wilma en haar man beiden in het onderwijs zaten, spraken kinderen hun erg aan. Wilma vertelt: *"Ik had zoiets van als ze gewoon lekker op een boerderij zijn, dat is zo heerlijk voor kinderen. Dan kunnen ze vaak lekker hun energie kwijt en iets positiefs meekrijgen."* Zo is het idee ontstaan.

Wilma en Dirk komen uit Dronten, maar Lelystad was een logischer plek gezien het aantal instellingen en het aantal mensen dat zorg nodig heeft.

Drie jaar geleden is de zorgboerderij van start gegaan. *"Dan merk je dat er heel veel vraag naar is. Zo zijn we benaderd door de vereniging van ouders van autistische kinderen of we een avond wat over de zorgboerderij wilden komen vertellen. We waren toen net begonnen. We merken nu nog steeds dat ouders het over die avond hebben, terwijl ze niet eens gelijk kinderen opgaven."* vertelt Wilma. Wilma denkt dat de ouders zo iets hadden van laat het eerst maar eens zien. De zorgboerderij is met name Wilma's "ding". Haar man werkt nog steeds in het onderwijs en past op de eigen kinderen.

Visie

Wilma kiest bewust voor kleinschaligheid. Daarmee bedoelt ze kleine groepen van ongeveer vijf kinderen per dagdeel, waardoor ze iedereen aandacht kan geven, in kan gaan op de verschillende behoeften en als enige begeleider een stabiele factor is voor de kinderen.

Ze denkt dat ouders voor haar zorgboerderij kiezen vanwege die rust en kleinschaligheid, maar ook omdat er niet allemaal verschillende begeleiders en er niet te veel verschillende activiteiten zijn. Wilma: *"Kinderen komen dan stuitend terug, want dat is dan veel te druk. Blijf gewoon op de plek waar je bent en niet allemaal uitjes gaan organiseren en dingen doen". Het voordeel van kleinere groepen is dat ze lekker wat aandacht hebben. "Je kunt gewoon naast ze gaan zitten, even wat kletsen. Dat vinden ze heerlijk natuurlijk. En die dieren, dat is geweldig"* zegt Wilma.

Ter illustratie geeft Wilma een paar voorbeelden waarin de voordelen van rust en een kleine groep met één vaste begeleider duidelijk worden.

Wilma: *"Er roept een kind: wie wil er met me spelen? In het niets en daar reageert niemand natuurlijk op. Zo'n kind raakt gefrustreerd omdat er niemand met hem wil spelen. Dat zie je gewoon gebeuren als je erbij bent. Je kunt denken, ze zijn lekker aan het spelen, ik ga even in de kantine wat opschrijven of een boek lezen desnoods. Zo van, je hoeft ze niet allemaal te begeleiden. Dat zou je kunnen denken. Of je denkt: ik zit er bij. Dat is eigenlijk wel belangrijk. Voor de kinderen ben je een stabiele factor, die zoveel mogelijk in de buurt is. Ik probeer dan ook een beetje te sturen: zo van: joh, als je met iemand wilt spelen, moet je even naar hem toelopen en vragen en zeggen wat je wilt doen."*

Het tweede voorbeeld betreft een jongen die met een boog om de dieren heen loopt, maar zich vermaakt met boeken over verschillende landen. Hij neemt de boeken zelf mee naar de zorgboerderij. *"En nu is hij de laatste tijd helemaal gek van voetbal, dus nu neemt hij voetbalboeken mee. Maar hij is erg alleen zeg maar. Hij is niet echt in de groep. Voetballen doet hij ook liever in zijn eentje. Bij hem heb ik vaak meer het gevoel dat ik even wat met hem moet gaan doen. De jongen zelf maakt het niet zoveel uit. Bij dat soort kinderen merk je dat het fijn is als het rustig is. Als er iemand het erf opkomt, dan zie je hem al kijken van wie is dat, die ken ik niet, wie komt daar aan en dit hebben meer kinderen. Voor hun is het helemaal niet fijn als hier een winkeltje zou komen en iedere keer maar weer mensen komen aanlopen. Dat is voor dat soort kinderen helemaal niet prettig"* vertelt Wilma.

Werkwijze

Wilma heeft geen programma van als ze komen dan gaan we met z'n allen knutselen en daarna gaan we dat doen. Ze biedt een aantal dingen aan, dat mag, maar hoeft niet per sé. Ze vermaken zich prima de hele (mid)dag. Wilma vertelt: *"We gaan meestal eerst wel langs de dieren om gelijk een beetje te wennen en te acclimatiseren. Het ene kind helpt heel enthousiast mee met de dieren en die wil overal wel helpen en de ander die hobbelt een beetje mee en hobbelt zo langzamerhand wel richting de skelter of richting de trampoline of zo iets". De activiteiten gaan meestal spelenderwijs. Wilma vertelt: "Als ik van tevoren zeg dat we gaan knutselen, vinden ze dat meestal niet zo leuk. En dan zet ik vaak iets neer als voorbeeld in de kantine, onopvallend. En dan zeggen ze: "O dat is leuk". Dan zeg ik: "dat kunnen we wel maken". "O ja dat vinden we wel heel leuk". Dus zo spelenderwijs eigenlijk. Ik heb altijd wel een aantal mogelijkheden in mijn hoofd. "We kunnen dat doen, maar als het regent kunnen we dit doen of dat".*

Wilma heeft veel contact met de ouders bij iedere keer dat de kinderen worden gebracht en gehaald. Kinderen die worden gebracht met een taxi hebben een schriftje of het contact gaat via e-mail. *"Je vertelt wat er gedaan is en hoe het gegaan is. Dus daar heb je nauw contact over",* zegt Wilma.

Bij het kennismakingsgesprek vraagt Wilma altijd naar de diagnose en de dingen waar ze op moet letten bij een kind. Met name bij kinderen met ASS is het belangrijk de "handleiding" te kennen.

Wilma vertelt: *"Ik heb ook een jochie, die als hij valt niet getroost wil worden. Dat hebben wel meer kinderen met ASS. Je moet juist uit zijn buurt blijven, want je krijgt echt een mep. Maar als je dat niet weet, dan schrik je. Hoe praktischer je reageert en hoe zakelijker, hoe beter het vaak is."*

Wilma hoeft nooit te straffen of een time-out te geven. Ze heeft in die jaren slechts één keer een jongen naar de kantine gestuurd om tot rust te komen.

Wilma heeft geen contact met behandelaars. Dit zou ze best willen als dat het kind ten goede komt. Bij sommige kinderen denkt ze wel eens dat het voor de behandelaar helemaal niet slecht zou zijn om te weten hoe het met het kind op de zorgboerderij gaat.

Kwaliteit en veiligheid

De zorgboerderij voldoet aan het kwaliteitssysteem van het Steunpunt Landbouw en Zorg. In december 2005 is het bedrijf geëvalueerd en is het evaluatiediploma verstrekt. In maart 2007 is het keurmerk "Kwaliteit laat je zien" verleend.

"Voor ons is het keurmerk meer om naar buiten te laten zien dat we het zo goed mogelijk proberen te doen. Want je hoort toch vaak mensen zeggen: "Is er ook een opleiding tot zorgboer? O, je kan dus zomaar een zorgboerderij beginnen?" aldus Wilma.

Veiligheidseisen zijn onderdeel van het kwaliteitssysteem. Wilma: *"Wij hebben een dichte kast voor alle verf, terpentine en dat soort dingen, met een hangslot eraan. De kinderen mogen ook niet met de machines werken."* Verder zijn er regels voor waar ze wel en niet mogen komen en hoe ze zich moeten gedragen bij de dieren in de stal.

Dieren

De meeste kinderen zijn graag bij de dieren. Het verschilt per kind welk dier ze leuk vinden.

Niet alle kinderen hebben iets met dieren. Volgens Wilma zijn er namelijk ook kinderen die helemaal niet naar de dieren omkijken.

Foto: Reina Ferwerda

Paarden

Wilma: *"Paarden staan denk ik wel boven aan bij een aantal kinderen".* De reden waarom is niet helemaal duidelijk. *"Gewoon om er even op te zitten. Ze zijn vaak in het begin wat bang voor het paard en de pony. En dat is even wennen. Maar als ze zichzelf dan overwonnen hebben om erop te zitten, dan voelt dat wel heel goed voor ze, denk ik".*

Wilma vertelt het verhaal van een jongen met autisme, die nooit iets met paarden had, maar door een meisje uit zijn klas lijkt te zijn bijgedraaid. *"Hij vond ze wel interessant. Wilde wel voelen hoe het zat. Het was toch wel groot en nou ja, hoe zit het dan allemaal bij zo'n paard. Z'n nek, en dan slikt ie. Hij wil altijd wel van alles weten over hoe het werkt. Alles wordt wel van een afstandje bekeken, maar hij wou d'r nooit op zitten. Tot er een meisje van zijn school, die hier later kwam, er wel op ging zitten. Hij zag dat en toen dacht hij: dat wil ik ook."*

Omdat het paard voor een aantal kinderen wel heel erg groot is, is er een pony bijgekomen. Op de zorgboerderij is een stagiaire van een middelbare agrarische school die de kinderen een beetje paardrijles geeft.

Schapen

Wilma heeft net een aantal schapen weggedaan (Ouissant schapen), omdat die dieren zich niet lieten aaien. Daardoor was er voor de kinderen niet veel aan. Er lopen nu drie zwartbles schapen, die wel heel mak zijn.

Konijnen en cavia's

Op de zorgboerderij houdt men eveneens cavia's en konijnen, omdat die volgens Wilma altijd leuk zijn voor de kinderen. Sommige kinderen kunnen een hele tijd met een cavia of konijn op schoot zitten.

Kippen

Vanwege de vogelgriep zijn de kippen weggedaan. Er komen wel weer kippen. Wilma: *"Het is natuurlijk gewoon leuk om te kijken of er een ei ligt."*

Knelpunten

Inbedding in zorgketen

Hoewel Wilma geen behandelplan hoeft op te stellen, zegt ze dat ze het aan de ene kant niet gek zou vinden om wat meer te moeten rapporteren of bijhouden. Aan de andere kant vraagt ze zich af waarvoor ze dat dan zou moeten doen. Ze brengt immers al verslag uit aan de ouders. Of deze informatie bij behandelaars terecht komt, is afhankelijk van de ouders. Wilma zou uitwisseling van informatie met behandelaars op prijs stellen, hoewel het dagbesteding betreft en het niet voor ieder kind noodzakelijk is. Wilma: *“Bij een aantal kinderen denk ik, ja, het gaat thuis goed, en op school. En het is gewoon duidelijk. Natuurlijk zijn er wel dingen, maar niet dat, dat nou echt nodig is. Misschien ook wel kinderen waarvan ik denk, daar zou het voor de beeldvorming van een behandelaar helemaal niet raar zijn om te weten, hoe het hier gaat.”*

Logeeropvang

Wilma heeft gemerkt dat er veel vraag is naar logeeropvang. Hoewel ze de kinderen wel zou willen helpen, ziet Wilma om verschillende redenen het logeren niet zitten: *“Alleen al om de investering niet, maar dan moet je dus ook echt mensen gaan regelen. Veel personeel. En dat is nou niet wat ik leuk vind. Ik vind het juist leuk om met die kinderen te werken en niet zo zeer als directrice om daar alles te gaan regelen.”*

3.7 Interview met Christien Mars van Zorgboerderij De Marshoeve

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboerderij

Bedrijfsgegevens

Plaats:	Dalmsholte
Bedrijf:	paardenbedrijf en zorgboerderij
Doelgroepen:	volwassenen met psychische of psychiatrische problemen jeugd, kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen, ADHD, ODD, en kinderen van het speciaal onderwijs Het maximum aantal deelnemers is tien per dag. Voor de weekendopvang zijn drie kinderen het maximum.
Soort zorg:	dagopvang/dagbesteding (incl. weekendopvang), equithérapie
Lid van:	de Vereniging van Zorgboeren in Nederland
Financiering:	Persoonsgebonden budget (PGB) en uit Trias jeugdzorg.

De Marshoeve is een zorgboerderij waar 26 eigen paarden, twee honden en een aantal katten lopen. Bij de boerderij ligt 4,5 ha grond, die gebruikt wordt om de paarden voldoende uitloop te geven. Christien Mars heeft het bedrijf overgenomen van haar ouders. Ze fokt met de paarden en is in 2004 gestart met de zorgboerderij. De paarden worden ingezet in de zorg voor kinderen. Christien geeft equithérapie en orthopedagogisch voltigeren. Bij het therapeutische paardrijden - equithérapie - gaat het erom het paardrijden, het contact en bewegen met het paard doelmatig te gebruiken, om zo therapeutische effecten te bereiken. Dit op lichamelijk maar ook psychisch vlak. (gedownload op 28 november 2007 van <http://www.equithérapie.org>).

Orthopedagogisch voltigeren is volgens Christien: *"Voltige is kunstjes doen op het paard. Door voltige-oefeningen te doen, kun je kinderen stimuleren om over hun eigen angsten heen te komen. Om kinderen, die moeite hebben zich te concentreren, te leren voelen bij zichzelf. Op die manier kan een kind zich ontwikkelen. Dat ze meer controle krijgen over hun eigen lichaam."*

Samen met anderen organiseert Christien ponykampen voor de kinderen.

Op de boerderij wordt eveneens regulier paardrijles gegeven.

De doelgroep: kinderen en jongeren

Ongeveer 30 kinderen bezoeken de boerderij. De meeste kinderen hebben een Autisme Spectrum Stoornis.

Andere voorkomende diagnoses zijn ADHD en ODD.

Hoewel ASS met name bij jongens voorkomt, is het aandeel meisjes op deze boerderij ongeveer 60%. Dit komt waarschijnlijk doordat het een paardenbedrijf is.

Alle dagen van de week bezoeken kinderen/ jongeren de boerderij voor dagbesteding en therapie. Twee weekenden in de maand kunnen kinderen logeren op de boerderij. Het ene weekend zijn dat drie en het andere weekend twee kinderen. Christien: *"We hebben heel veel vraag. We zouden de hele maand wel vol kunnen zitten, elk weekend. Daar is veel behoefte aan, dat ouders gewoon ontlast zijn en dat kinderen het ook heel prettig vinden. Ze vinden het heerlijk om met de paarden bezig te zijn."*

De equith therapie wordt individueel gegeven en het orthopedagogisch voltigeren gebeurt in groepsverband, twee groepjes van vijf of zes kinderen.

Waardevolste aspect van de zorgboerderij voor deze kinderen volgens zorgboer(in)

"De kinderen zitten vaak alleen maar achter de computer." volgens Christien. "Heel veel verstandelijk bezig en weinig contact meer met dieren. En weinig met de natuur, waar ze veel rust en plezier bij ervaren. Heel veel kinderen vinden het heel boeiend."

Vooraf de paarden vinden ze boeiend. Met name door meisjes. Christien: *"Je kunt erop zitten, je kunt er heel veel mee doen. Poetsen en je kunt invlechten. En dan toch wel die therapie, wat je erbij geeft."* Ouders vinden dat een meerwaarde. Hun kind leert paardrijden en krijgt therapie.

Zorgboer(in)

Christien heeft gewerkt in de gezinsverzorging. Omdat ze het leuk vond om met probleemgezinnen te werken, heeft ze een opleiding voor gespecialiseerde gezinsverzorging gevolgd en vervolgens 16 jaar als gespecialiseerde gezinsverzorgster gewerkt. *"Dit werk gaf veel voldoening en ik heb er veel van geleerd."* vertelt Christien.

Van jongs af aan is ze met paarden en veulens opgegroeid. Haar vader had een veebedrijf en fokte paarden. Toen haar vader ziek werd, heeft Christien het bedrijf overgenomen. Ze heeft toen de instructeursopleiding gedaan. Ze fokte paarden en gaf wat les. Toen haar vader slechter werd en niet meer op de boerderij kon komen, heeft ze ervoor gekozen om met werken te stoppen en is ze zich helemaal op de paarden gaan toeleggen. Ze heeft toen het bedrijf uitgebreid met schuren voor pensionstalling en een rijhal. *"Mijn man heeft de rijhal zelf gebouwd"*, vertelt Christien. Ze is zich toen gaan oriënteren op de zorglandbouw en heeft de oriëntatiecursus gedaan. *"Vanuit Stimulans waren ze bezig om een project op te zetten om zorgboerderijen van de grond te krijgen. En daar kreeg ik geld van"*, zegt Christien. In 2004 is ze met de zorgboerderij gestart. Ze is de opleiding tot equith erapeute gaan volgen. Naast equith erapie geeft Christien les in orthopedagogisch voltigeren.

Verder is Christien gediplomeerd kindercounselor en volgt ze momenteel een opleiding voor kindertherapeut.

Foto: Reina Ferwerda

Visie

“Een paard spiegelt je gedrag.”, zegt Christien. Zij kan aan het gedrag van het paard zien hoe iemand zich voelt. Christien: *“Ik probeer het bespreekbaar te maken van: wat gebeurt er nu? En ik probeer er een beetje achter te komen waarom. Wat ze werkelijk voelen en denken. Laat ze eigenlijk zelf bepalen wat er gebeurt en dan is het heel vaak dat ze in de werkelijkheid komen.”* Het benoemen van wat ze ziet kan heel erg confronterend zijn voor iemand.

Paardrijden is een interactie tussen ruiter en paard. *“Je moet aanvoelen wat het paard wil, wat het paard doet. Daar moet je gevoel voor hebben, daar moet je naar luisteren”*, zegt Christien. Kinderen kunnen gestimuleerd worden om over hun eigen angsten heen te komen. Wanneer ze moeite hebben of zich te concentreren, leren ze bij zichzelf voelen. *“Op die manier kan een kind zich ontwikkelen”*, aldus Christien. Sommige kinderen hebben moeite met de motoriek en om een kind spelenderwijs aan het lopen te krijgen, mag het meelopen met het paard. Door in groepsverband te werken bij het orthopedagogisch voltigeren worden de sociale vaardigheden getraind.

De “actief luisteren” methode vindt Christien heel erg belangrijk. Die methode kun je voor iedereen gebruiken. Christien: *“Als je op deze manier luistert naar het kind, dan begrijp je gewoon wat het kind begrepen heeft. Een kind met autisme pakt de dingen niet zo gemakkelijk op als een ander kind. Maar als je actief luistert, snap je ook dat het dingen niet opgepakt heeft. Dat je het nog een keer moet verwoorden om dingen duidelijk te krijgen.”*

Werkwijze

Christien houdt met elk kind een intakegesprek. In dat gesprek worden bepaalde doelen gesteld waaraan men gaat werken. Afhankelijk van wat een kind aan kan, wordt begonnen met equithérapie of orthopedagogisch voltigeren. Meestal met equithérapie. Daarbij is de behandeling één op één. Bij orthopedagogisch voltigeren wordt met twee groepjes van vijf kinderen gewerkt. Kinderen leren zowel om te gaan met een paard als met andere kinderen.

Bij het voltigeren wordt met een speciaal zadel met handgrepen gewerkt waarbij een kind op en af het paard springt en kunstjes op het paard doet. Het paard loopt intussen rondjes (op de volte) aan een longeerlijn.

Christien vertelt: *“Door voltige-oefeningen te doen kun je kinderen stimuleren over hun angsten heen te komen. Om kinderen die moeite hebben om zich te concentreren, te leren voelen bij zichzelf. En op die manier kan een kind zich ontwikkelen. Dat ze meer controle krijgen over het eigen lichaam. Sommige kinderen hebben problemen met hun motoriek en het meelopen met het paard stimuleert dat”*.

Orthopedagogisch voltigeren stimuleert de sociale vaardigheden volgens Christien. Ze legt uit dat er vijf kinderen bij haar staan, die om beurten naar het paard toe mogen lopen om oefeningen te doen. Christien: *“Ze moeten rekening houden met elkaar, sociaal zijn naar elkaar, elkaar ook helpen op en af het paard. En dus qua sociale vaardigheden is het gewoon perfect. En je doet heel veel dingen spelenderwijs.”*

Op het paard worden oefeningen gedaan, zoals op knieën liggen en met de handen naar voren toe, waarbij een kind mee moet blijven gaan in het ritme van het paard. Het is een vorm van therapie en daarnaast een soort paardrijden. Christien hoort veel ouders zeggen: *“Ja, ik vind het zo geweldig, ze doen therapie, hebben dagbesteding en ze leren nog paardrijden ook”*.

Christien: *“Op woensdagmiddag beginnen ze met voltigeren en daarna gaat iedereen nog op een pony. Dan krijgen ze ook les aan een longeerlijn. En als kinderen los kunnen, mogen ze los op het paard en krijgen gewoon paardrijles, maar onder begeleiding van iemand die inzicht heeft in wat bij de kinderen speelt”*.

Christien heeft tien medewerkers, waaronder haar oudste dochter. Zij geeft voltige en doet de warming up met de kinderen. Daarnaast is er een creatief therapeut, die les geeft en meehelpt met het voltigeren en iemand voor de administratie. Er is een stagiaire van de STOAS (agrarische lerarenopleiding) en er zijn een aantal vrijwilligers. Twee vrijwilligers met ervaring vallen af en toe in als Christien ergens heen moet.

Daarnaast biedt Christien de kinderen ritme en structuur. Zo zijn er duidelijke afspraken over wat op een dag gedaan wordt aan activiteiten en in welke volgorde. Voor verschillende onderdelen zijn een aantal schema's gemaakt. Bijvoorbeeld een schema van welk kind op welke pony mag rijden. Of een schema voor de kantine, wie aanspreekpunt is. Op dat schema staat onder andere wie met de paarden bezig is en daar de verantwoording op dat moment heeft.

Moeilijkheden worden zoveel mogelijk opgelost met humor, om escalatie te voorkomen. *"Ik vind het heel belangrijk om met heel veel humor te werken. Gewoon spelenderwijs. En als het niet rechtsom wil, dan proberen we het linksom"*, zegt Christien.

Kinderen worden niet gestraft, maar kunnen wel een time-out krijgen. Christien geeft het volgende voorbeeld: *"Een meisje dat heel bazig is en scheldt als ze het ergens niet mee eens is, werd onlangs van het paard gestuurd. Ze moest aan de kant gaan staan kijken en dan maak ik het bespreekbaar met haar. Van wat er gebeurd is en wat gebeurt er dan bij jou? Dit vind ik niet prettig wat er gebeurt en dat kan niet ten opzichte van een ander. Want je doet die of die daar te kort mee. En zullen we afspreken dat we de volgende keer dingen anders doen? En ook dingen dan gewoon zeggen en niet gelijk boos worden"*. Dat werkt soms hartstikke goed.

Kwaliteit en veiligheid

Christien is bezig met het invullen van het handboek Kwaliteitsysteem van het Landelijk Steunpunt en hoopt het aan het eind van 2007 in te sturen. Christien: *"Er staan heel veel dingen in waar je wat aan hebt. Waardoor je ogen open gaan. Dat je weer eens dingen leest en denkt 'dit vind ik wel belangrijk' en dat je ze als tips mee kunt nemen."*

De Marshoeve is bij Trias jeugdzorg aangesloten als jeugdzorgboerderij. Trias wordt kritischer volgens Christien: *"Dan wordt gekeken van: Wat voor leiding is er? Voldoen die aan de eisen? Nou, dat vind ik allemaal helemaal terecht. Daar wordt onderzoek naar gedaan en dat vind ik super."*

Zorgboerderijen die minder aan de eisen voldoen, krijgen minder verwijzingen, volgens Christien.

Voor de veiligheid gelden een aantal regels op De Marshoeve. Zo mogen kinderen niet alleen naar de andere kant van de weg, omdat dat te gevaarlijk is. Alleen de stallen in lopen is eveneens niet toegestaan voor kinderen.

Omwille van de hygiëne moeten de kinderen voor het eten de handen wassen.

De regels staan niet op papier, maar worden besproken met de kinderen.

Dieren

Christien zet de paarden bewust in bij activiteiten en therapie. Tijdens de opleiding tot kindervertherapeut moet ze nu ook activiteiten doen zonder dieren. Christien: *"Nou, dan mis ik gewoon wat. Dat is heel kaal. Daarom vind ik dat het heel veel meerwaarde heeft om met een dier wat te doen. Dat hoeft niet alleen een paard te zijn."*

Foto: Reina Ferwerda

Paarden

Christien: *"Het grote voordeel van het paard is dat je erop kunt rijden. Je bent volledig afhankelijk van het paard en je zult dus goed samen moeten werken met het paard. Het paard spiegelt het gedrag van de berijder."*

Met name meisjes komen naar de boerderij voor therapie. *"Meisjes hebben vaak veel met paarden. Je kunt er veel mee doen."*, volgens Christien. Naast werkzaamheden als stallen uitmesten en voeren, kun je een paard verzorgen. Bijvoorbeeld door het te borstelen en de manen te vlechten. Bovendien kan er op gereden worden.

Volgens Christien voelt een paard heel goed aan door wat voor kind het bereden wordt. *"Ik heb een groot paard. Als ik daar een klein kind op zet, dan gaat hij heel rustig draven. Echt heel rustig. Dat hij denkt, daar zit een heel klein kind, een heel klein ding op en daar moet ik voorzichtig mee zijn. Dat voelt hij haartijf aan. Maar gaat er iemand op zitten en die doet stoer en overbluft zichzelf, dan kan het best zijn, dat hij gaat galopperen. En dan wordt diegene gelijk geconfronteerd met zijn gedrag. Want dan schrikken ze vaak heel erg, en dan benoem ik dat. Volgens mij schrik je heel erg of wat gebeurt er nu? Dan laat ik ze zelf eigenlijk bepalen wat er gebeurt en dan is het heel vaak dat ze in de werkelijkheid komen. Ik maak het bespreekbaar en probeer er achter te komen wat ze nu werkelijk voelen en denken."*

Christien geeft het voorbeeld van een jongen, die heel veel moeite had om met zijn gevoel om te gaan en baat had bij equithérapie: *"Hij schiet snel in de stress. Als er maar wat gebeurt, wordt hij heel gespannen. En door het paard kan hij zich eigenlijk heel goed ontspannen en hij wordt ook geconfronteerd met zichzelf. Stapsgewijs leert hij steeds meer en overwint hij steeds meer dingen."*

Over de paarden die geschikt zijn als therapiepaard zegt Christien het volgende: *"Ik heb het liefst KWPN-ers. Maar ik heb ook drie Haflingers op dit moment. En die Haflingers zijn ook heel leuk om therapie mee te doen."*

Knelpunten

Van de onderstaande knelpunten zijn de eerste twee te zien als knelpunten in het algemeen. Het derde knelpunt is iets waar Christien, gezien het doel van haar paarden en bedrijf, tegen aanloopt.

Kennis van ASS en andere stoornissen

Christien vindt dat er weinig eisen worden gesteld aan de zorgboerderij, met name qua kennis. Ze vindt dat er heel veel zorgboerderijen zijn waar haast geen kennis zit, waardoor er dingen fout kunnen gaan. Christien: *"Als je niet begrijpt en niet weet wat het inhoudt en bij zo'n kind gebeurt iets, dan kun je daar verkeerd op reageren, waardoor het voor het kind een teleurstelling wordt."*

Sommige kinderen worden keer op keer overgeplaatst van zorgboerderij naar zorgboerderij. Ouders weten in zo'n geval niet wat ze er mee aan moeten. Christien: *"Ik krijg het natuurlijk ook van ouders te horen, die ergens met hun kind zijn geweest en teleurgesteld zijn. Of dat er wat gebeurd is waardoor ze daar weggaan."*

Volgens Christien zijn er heel veel hele goede zorgboerderijen, maar er zijn eveneens zorgboerderijen waarbij zij haar hart vasthoudt.

Ouders hebben bij Christien aangegeven dat ze vonden dat sommige van haar medewerkers te weinig kennis over ASS hadden. Zij heeft daarop actie ondernomen en haar medewerkers cursussen aangeboden.

Voorlichting

De bij Trias jeugdzorg aangesloten zorgboerderijen organiseren groepsbijeenkomsten per regio. Tijdens deze bijeenkomsten wordt per keer een thema besproken. Het thema wordt iedere bijeenkomst door een andere zorgboer georganiseerd. Verder heeft Trias wat cursussen aangeboden. Onder andere over autisme en PDD-NOS.

Christien vindt echter dat de voorlichting over de verschillende stoornissen maar minimaal is.

Geschikte therapiepaarden

Christien: *"Ik heb een paar oude paarden, waar ik eerder zelf op reed en die worden zo intensief gebruikt, waardoor ik moet zorgen, dat ik er meerdere paarden bij krijg. Dus we zijn nu aan het trainen met een heel stel anderen. En dat is toch wel heel erg zoeken, dat je de paarden kunt vinden die er voor geschikt zijn."*

4. Samenvatting van de resultaten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten uit de verschillende interviews van het vorige hoofdstuk samengevat.

Belangrijke aspecten die we tijdens de interviews met zorgboeren bespraken zijn: de achtergrond en visie van de zorgboer(in), de boerderij en omvang van de zorgtak, de gevolgde werkwijze, de kwaliteit van de geleverde zorg, het bewust inzetten van (landbouw)huisdieren en diverse dierhouderij-aspecten.

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboerderij

Ruimte, ritme en rust

De boerderij biedt ruimte, ritme en rust. Op de boerderij is ruimte om te spelen, rond te rennen en energie kwijt te raken zonder dat het iemand anders stoort. Er is rust omdat een kind, wanneer het even niet wil deelnemen aan de activiteiten, zich kan terugtrekken op een van de vele beschikbare plekken op de boerderij. Bovendien is het aantal activiteiten te overzien, waardoor een overmaat aan prikkels wordt voorkomen.

Omvang van de zorgtak

Ouders blijken volgens sommige boeren bewust te kiezen voor kleinschalige zorgboerderijen. Zij willen niet dat hun kind begeleid wordt door verschillende begeleiders. Hun kind heeft een stabiele en rustige omgeving nodig. Sommige zorgboeren koppelden de begrippen "tijd" en "aandacht" aan kleinschaligheid. Zij geloven dat de kinderen aandacht nodig hebben. De enige manier om deze aandacht te geven is wanneer ze voldoende tijd voor een kind hebben. Dit is volgens hen alleen mogelijk wanneer ze maximaal twee kinderen per persoon begeleiden. Desalniettemin zien sommige zorgboeren hun bedrijf als kleinschalig, terwijl ze in hun eentje vijf of zes kinderen tegelijk begeleiden.

Zorgboer(in)

Schakel in zorgketen

Zorgboeren vormen een schakel tussen kind en ouders aan de ene kant en therapeuten en zorginstellingen aan de andere kant. Daarmee zijn ze een nieuwe schakel in de zorgketen. Zorgboeren gaven voorbeelden van hoe zij betrokken zijn en worden bij behandeling, wisseling van instituut, de dagelijkse omgang met het kind binnen een instituut en invulling van dagbesteding. In sommige gevallen legt de zorgboer(in) aan ouders uit hoe ze het best om kunnen gaan met hun kind in dagelijkse situaties. Dit als praktische aanvulling op de theoretische uitleg van therapeuten. Sommige zorgboeren ondersteunen ouders in de relatie met therapeuten en instellingen. Zij bereiken soms meer dan de ouders zelf. Ouders worden vaak beschouwd als te emotioneel betrokken en daardoor niet altijd serieus genomen door instellingen / therapeuten. Door deskundige rapportage en feedback te

geven aan behandelaars kan een samenwerking ontstaan, waarbij de zorg voor een kind beter op elkaar wordt afgestemd.

Werkwijze

De zorgboeren vertelden, toen gevraagd werd naar hun werkwijze, hoe ze structuur en duidelijkheid bieden en proberen de kinderen te motiveren. De zorgboeren blijken erg betrokken te zijn. Niet alle zorgboeren werken met een dagprogramma. In plaats daarvan kunnen de kinderen vrij spelen. Uit de interviews blijkt echter dat wanneer kinderen te lang vrij mogen spelen dat kan uitmonden in ruzie. Een dagprogramma geeft structuur, duidelijkheid en voorspelbaarheid. Daarom zullen kinderen met ASS een dagprogramma prefereren.

Kwaliteit

Voor alle zorgboeren was de kwaliteit van de geleverde zorg een belangrijk item. De invulling is per boer echter verschillend. Waar sommige boer(inn)en de persoonlijke keuze en drive in combinatie met ervaringskennis als belangrijke voorwaarde voor kwaliteit zagen, vonden anderen een professionele achtergrond onontbeerlijk. Twee van de zeven geïnterviewde zorgboeren riepen de hulp van externe zorgprofessionals in om kwaliteit te waarborgen. Twee andere zorgboeren streven naar het kwaliteitskeurmerk van het landelijk Steunpunt Landbouw en Zorg.

Dieren

Bewust inzetten van dieren

Alle zorgboeren blijken de aanwezige dieren bewust in te zetten in de zorg. Ze zetten de dieren in om de kinderen activiteiten te bieden, te stimuleren en te motiveren. De activiteiten bestaan uit normale boerderijactiviteiten (zoals verzorgen, voeren en melken), speciale activiteiten (zoals paardrijden, equithérapie en orthopedagogisch voltigeren) en vrije activiteiten (zoals knuffelen, borstelen en terugtrekken bij een dier of dieren in een hok of buiten).

De zorgboeren gebruiken de dieren als ijsbreker, intermediair, transitioneel object (het vertalen van situaties met dieren naar situaties in het dagelijks leven) en in sommige gevallen als co-therapeut. Volgens de zorgboeren helpen dieren de kinderen om hun verhaal te vertellen, bieden ze troost en steun, helpen ze bij het maken van contact, bewerkstelligen ze gedragsveranderingen en helpen ze angsten te overwinnen. Kinderen kunnen een lievelingsdier hebben. Welk dier en welke soort, verschilt per kind.

Dierhouderij-aspecten

Zorgboeren passen allerlei zaken op het bedrijf aan voor de kinderen. Zo kiezen ze bijvoorbeeld voor andere vormen van huisvesting of laten zich in de keuze van dieren beïnvloeden door de betekenis en veiligheid van een dier voor de kinderen.

Een aantal zorgboeren noemde het risico en de impact van een uitbraak van een dierziekte. Een uitbraak heeft niet alleen gevolgen voor het agrarische deel van het bedrijf, maar ook voor de zorgtak. Zorgboerderijen sluiten tijdelijk hun deuren of de kinderen mogen niet buiten spelen. Sommige zorgboeren hebben om die reden de kippen weggedaan.

Knelpunten

Kwaliteit van de geleverde zorg

Zorgboeren vinden kwaliteit van de zorg belangrijk en denken van zichzelf dat ze kwaliteit bieden. Kwaliteit kan op een aantal (andere!) zorgboerderijen volgens sommigen van hen nog wel verbeterd worden. Met name wat betreft de kennis van ASS en hoe ze moeten omgaan met de bijbehorende gedragsproblemen.

Volgens een zorgboerin is het de verantwoordelijkheid van de zorgboer om te zorgen voor voldoende kennis van de stoornissen. Dit is de enige manier om gerespecteerd te worden door de reguliere zorg. De zorg die men aanbiedt op een zorgboerderij zou onderdeel moeten zijn van de totale zorg die een kind geboden wordt. Op deze manier wordt een kind beter geholpen en de financiering van zorg op zorgboerderijen op lange termijn gemakkelijker.

De kwaliteit van de zorg wordt eveneens beïnvloed door de druk op zorgboeren om uit te breiden. De vraag naar plaatsen voor kinderen op zorgboerderijen is namelijk groter dan het aanbod. Daarmee neemt de druk om uit te breiden toe. Zorgboeren willen de kinderen die dringend zorg nodig hebben, en waar nu geen plaats voor is, graag helpen. Hoewel uitbreiden van de zorgtak financieel aantrekkelijk is, zijn zorgboeren niet bereid de voordelen van een kleinschalige zorgtak hiervoor op te geven. De zorgboeren die wel over uitbreiding dachten, gaven de economische voordelen niet op als reden.

5. Discussie

Vooraf moeten we opmerken dat we op basis van zeven interviews geen generaliserende conclusies voor alle zorgboerderijen die open staan voor kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen kunnen trekken. Voor dit onderzoek zijn bovendien zorgboerderijen geselecteerd die bewust voor de doelgroep gekozen hebben.

Uit de inventarisatie zijn een aantal waarden en knelpunten naar voren gekomen. Deze waarden en knelpunten zijn gerelateerd aan de zorgboer(in), boerderij of dieren.

Foto: Reina Ferwerda

Zorgboer(in)

De zorgboer(in) heeft een sleutelfunctie in het geheel. Vijf van de zeven geïnterviewden hebben beroepsmatige of persoonlijke ervaringen met kinderen / jongeren met Autisme Spectrum Stoornissen of andere problematiek. Hierdoor is affiniteit met deze kinderen ontstaan, wat de keuze voor deze doelgroep bepaald heeft. Sommigen hebben hun ervaringskennis in de loop der tijd aangevuld met theorie. Toch blijkt de kennis van ASS soms nog onvoldoende te zijn.

Alle zorgboeren hebben een duidelijke visie en proberen deze uit te dragen. Met die visie wordt geprobeerd het kind te motiveren, in zich zelf te laten geloven of het zelfvertrouwen te stimuleren. Dit laatste kan door bijvoorbeeld gericht bepaalde taken aan een kind te geven of situaties te laten ervaren. Daarbij maakt de zorgboer(in) bewust gebruik van wat op de zorgboerderij aanwezig is, zoals de dieren.

De zorgboeren blijken allen erg betrokken te zijn. Ze proberen zoveel mogelijk tijd en aandacht voor de kinderen te hebben, bieden een luisterend oor of, zoals één boerin het formuleerde, doen aan "actief luisteren". De meeste zorgboeren helpen de kinderen en/of de ouders in het vinden van de juiste hulp. Ze vormen als het ware een verbinding tussen kinderen en ouders aan de ene kant en behandelaars en instellingen aan de andere kant.

Zorgboeren vormen daarmee een nieuwe schakel in de zorgketen.

Als competenties moet een zorgboer die met kinderen met ASS werkt, volgens een van de zorgboeren, geduld en empathie hebben, consequent en flexibel zijn en kalm kunnen blijven. Deze boer en anderen vertelden dat ze structuur en duidelijk bieden.

Zo gelden op de zorgboerderij een aantal regels en wordt op de meeste zorgboerderijen een vooraf bekend dagprogramma geboden. Dit dagprogramma brengt structuur aan in tijd, ruimte en activiteit.

Boerderij

Als belangrijke waarden van de boerderij noemen de zorgboeren ritme, rust en ruimte, kleinschaligheid en dieren. Brakman (2005) onderschrijft deze waarden in haar onderzoek.

De activiteiten die vaak tijdgebonden zijn, zoals het voeren van de dieren, zorgen voor structuur en ritme. Op de boerderij is ruimte om te spelen, rond te rennen en energie kwijt te raken. Zonder dat iemand zich er aan hoeft te storen. Er is rust door de mogelijkheid om alleen of samen activiteiten te doen of zich terug te trekken op een van de vele beschikbare plekken. Bovendien is het aantal activiteiten te overzien, waardoor een kind niet overprikkeld hoeft te raken.

Niet elke zorgboerderij biedt een dagprogramma. In plaats daarvan kunnen de kinderen vrij spelen. Uit de interviews blijkt dat te lang vrij spelen voor kinderen met ASS kan uitmonden in ruzie. Het bieden van een programma biedt meer structuur, duidelijkheid en voorspelbaarheid. Kinderen met ASS kunnen dit als prettiger ervaren dan wanneer geen dagprogramma geboden wordt.

Kleinschaligheid werd door een aantal boeren als belangrijke waarde genoemd. Een zorgboerin vroeg zich daarbij af wat kleinschaligheid inhoudt. Zij gaf aan dat hoewel bij haar op de zorgboerderij ongeveer vijftien kinderen per dag komen de begeleiding één op twee kinderen is. Terwijl volgens haar zogenaamde kleinschalige bedrijven soms één op zes of meer begeleiding hebben. Daarmee staat het begrip kleinschaligheid ter discussie en rijst de vraag wat belangrijker is: het aantal kinderen per boerderij of de verhouding begeleiders en kinderen?

Zorgboeren geloven in kleinschaligheid omdat zij als visie hebben dat kinderen met ASS aandacht nodig hebben. De enige manier om die aandacht te geven is dat ze voldoende tijd hebben voor de kinderen. Dit is alleen mogelijk wanneer ze maximaal twee kinderen per persoon hebben. Sommige zorgboeren vertellen dat ouders bewust kiezen voor een kleinschalige boerderij omdat ze niet willen dat de begeleiding van hun kind steeds wisselt. Het kind heeft een rustige en stabiele omgeving nodig volgens de ouders. Het aantal aanwezige kinderen op de boerderij kan hierop van invloed zijn. De kinderen zouden volgens hen verloren en in de war raken op een grootschalige zorgboerderij.

Dieren

Met name bij kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen is contact maken met andere mensen een probleem. Door gebruik te maken van dieren kan een deel van de spanning die direct contact met mensen geeft, worden weggehaald. Dieren spelen daarom een belangrijke rol bij kinderen met ASS.

Op alle bezochte zorgboerderijen blijkt men de aanwezige dieren bewust in te zetten in de zorg. Een aantal diersoorten was al op het bedrijf voor begonnen werd met de zorgtak. Andere dieren zijn speciaal voor de kinderen naar de boerderij gehaald.

De selectie van dieren en keuze voor bepaalde diersoorten en rassen wordt beïnvloed door de inschatting van de zorgboer(in) of het betekenis heeft en veilig is voor kinderen. In een aantal gevallen mogen de kinderen zelf kiezen welke dieren ze graag op de boerderij willen hebben. Hart (2000 in Berget, 2006) beschreef dat voorkeur voor diersoort of ras in sterke mate de hechting van iemand aan en toegankelijkheid voor een dier bepaalt. Onderzoek bij gezelschapsdieren toont aan dat hoe sterker iemand gehecht is aan het dier, des te groter de psychosociale voordelen zijn (Garrity et al., 1989; Budge et al., 1998 in Berget, 2006).

Daar waar Van Dijk en Hassink (2002) aangeven dat een bepaalde diersoort door z'n eigenschappen bij een bepaalde doelgroep cliënten past, zeggen alle geïnterviewde zorgboeren dat het niet een diersoort is die past bij een type cliënt, maar het individuele dier bij de individuele mens. Het ene kind met PDD-NOS heeft iets met hangbuikzwijntjes, terwijl de ander er helemaal niets mee heeft. Zo vertelde de ene boer dat kinderen met ASS niets met kippen hebben, terwijl bij een ander een jongen met Asperger in het kippenhok gaat zitten om tot rust te komen door de kippen over zijn broek te laten lopen.

Daarnaast wordt de keuze voor bepaalde diersoorten beïnvloed door de risico's van dierziekten. De uitbraak van een dierziekte heeft op een zorgboerderij niet alleen gevolgen voor het agrarische deel van het bedrijf, maar ook voor de zorgtak. In geval van een uitbraak mogen geen kinderen meer op de boerderij ontvangen worden. De uitbraak van een dierziekte heeft enorme impact op de kinderen en zorgboer(in).

Het verzorgen en omgaan met de dieren is een onderdeel van de activiteiten op een zorgboerderij. De dieren worden ingezet om kinderen te stimuleren en te motiveren.

Volgens de boeren helpen de dieren de kinderen onder meer om hun verhaal te vertellen, bieden ze troost en steun, helpen ze bij het maken van contact, bewerkstelligen ze gedragsveranderingen en helpen ze angsten te overwinnen (Mallon, 1992; Serpell, 1999). Daarnaast kunnen dieren kinderen leren omgaan met en voorbereiden op fases in het leven zoals geboorte, dood, seksueel gedrag, het geven en ontvangen van genegenheid (Mallon,

1992). Bovendien zijn de diergerelateerde activiteiten (zoals het verzorgen van de dieren) in de meeste gevallen sterk aan tijd gebonden, waardoor kinderen op een speelse manier structuur geboden wordt (van Dijk en Hassink, 2002).

De zorgboer(in) gebruikt het dier eveneens als transitioneel object. Dat wil zeggen dat situaties die zich voordoen in de omgang met dieren door de zorgboer(in) vertaald worden naar de omgang met mensen in het dagelijkse leven (Martin en Farnum, 2002).

Dieren dienen eveneens als ijsbreker en intermediair. Levinson (1962) beschrijft als eerste de rol van dieren als ijsbreker.

Een aantal zorgboeren noemt het dier co-therapeut. Een van de zorgboeren is equitherapeut. Binnen de equithérapie worden paarden ingezet als co-therapeut.

We concluderen dat dieren op zorgboerderijen naast voedselleveranciers andere functies hebben gekregen. Over de gevolgen van het voedselleverancier zijn voor het dier is inmiddels het nodige bekend. Dierenwelzijnonderzoek neemt een belangrijke plaats in de reguliere veehouderij. Vraag is in hoeverre het welzijn van dieren met andere functies op zorgboerderijen gewaarborgd is.

Bovengenoemde aspecten en waarden van zorgboerderijen komen tegemoet aan de in de inleiding genoemde behoeften van kinderen met ASS om overprikkeling en gedragsproblemen te voorkomen of te minimaliseren: begrip, structuur, duidelijkheid, voorspelbaarheid, ruimte en rust (Vermeulen, 1998; Baard & Van der Elst, 2006; Van der Veen-Mulders et al., 2005).

Kwaliteit als knelpunt

Alle geïnterviewde zorgboeren maken zich zorgen om de kwaliteit van de zorg die geboden wordt op zorgboerderijen aan kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen.

De kwaliteit van de zorg wordt door verschillende factoren beïnvloed. Ten eerste blijkt dat er zorgboeren zijn die geen kennis hebben van de stoornissen, waardoor ze niet weten hoe om te gaan met bijbehorende gedragsproblemen. Een kind kan hier de dupe van worden en kan in het ergste geval moeten worden overgeplaatst. Hierdoor krijgt een kind in plaats van een positieve ervaring een zoveelste negatieve ervaring. Het voorkomen van negatieve ervaringen is volgens een van de zorgboerinnen echter niet afhankelijk van het hebben van kennis van ASS. Zij kijkt bij het kiezen van haar begeleiders dan ook niet naar opleiding, maar naar of ze initiatief tonen en goed met de kinderen en jongeren kunnen omgaan.

Dit in tegenstelling tot de zorgboerin die alleen gekwalificeerde begeleiders aanneemt en hen vraagt zich te blijven ontwikkelen door bijscholing. Verdieping in diagnostiek en bijbehorende behandeling is volgens haar de verantwoordelijkheid van de zorgboer.

Ten tweede is de vraag naar opvang voor kinderen met Autisme Spectrum Stoornissen op zorgboerderijen groot. Het verloop daarentegen is klein. Zorgboeren die bewust voor kleinschaligheid hebben gekozen, ervaren de druk om uit te breiden. Doordat ze betrokken zijn, willen ze graag kinderen in nood helpen. Daarbij is uitbreiden financieel aantrekkelijk. Zorgboeren geven aan dat uitbreiden een valkuil kan zijn. Door onder andere de dan toenemende werkdruk, kan de kwaliteit van de zorg niet meer gegarandeerd worden.

Conclusies

- 1) Zorgboerderijen komen tegemoet aan de problemen van kinderen met ASS. Deze kinderen vinden op een zorgboerderij de structuur, duidelijkheid, voorspelbaarheid, rust en ruimte die ze nodig hebben.
- 2) De boer(in) is daarbij een heel belangrijke factor. Zij/hij geeft structuur, vertaalt ervaringen naar het normale leven, luistert naar het kind, heeft tijd voor het kind en geeft aandacht, helpt ouders enz. Daarnaast kan zij/hij de schakel vormen tussen ouders en behandelaars/instellingen.
- 3) De inzet van dieren is een belangrijk hulpmiddel voor een kind met ASS. Volgens de boeren helpen de dieren de kinderen om hun verhaal te vertellen, bieden ze troost en steun, helpen ze bij het maken van contact, helpen ze angsten te overwinnen en bewerkstelligen ze gedragsveranderingen.
Boeren gebruiken dieren als co-therapeut, intermediair en als transitioneel object.
Kinderen kunnen een lievelingsdier hebben, maar welke dier(soort) dit is, lijkt individu-afhankelijk te zijn.
- 4) De boerderij biedt ruimte en rust. Kinderen kunnen hun energie kwijt door rond te rennen. Verder zijn op een boerderij voldoende plekken waar een kind zich kan terugtrekken wanneer het hem teveel wordt. Daarnaast biedt het leven op de boerderij ritme en structuur.
- 5) Kwaliteit is een belangrijk aspect. Kwaliteit met betrekking tot kennis over de specifieke problematiek van kinderen met ASS lijkt niet altijd voldoende aanwezig te zijn bij de zorgboer(in).
- 6) Wachtlijsten, weekendopvang, dierziekten, concurrentie, onvervangbaarheid van de zorgboer(in), onvoldoende keuzevrijheid van de cliënt, lage vergoedingen en onvoldoende inbedding van de zorg in de zorgketen zijn volgens de zorgboeren eveneens knelpunten.

Literatuur

- Baard, M. & Elst, D. van der, 2006. *Ongewild lastig: inzicht in veel voorkomende ontwikkelingsstoornissen bij kinderen*. Pica, Huizen.
- Berget B., 2006. *Animal-assisted therapy: effects on persons with psychiatric disorders working with farm animals*. Thesis, Norwegian University of Life Sciences. ISBN: 82-575-0724-5.
- Bokkers E.A.M., 2006. Effects of interactions between humans and domesticated animals. In: *Farming for Health. Green-care farming across Europe and the United States of America*, eds Hassink en van Dijk. Wageningen UR Frontis Series, volume 13. Springer
- Brakman, E., 2005. *Jeugdhulpverlening op zorgboerderijen? Natuurlijk!* Stichting Stimuland Overijssel, Ommen.
- Cooperrider, D.L., P.F. Sorensen, Jr., D. Whitney & T.F. Yaeger (2000). *Appreciative Inquiry. Rethinking organization toward a positive theory of change*. Stipes Publishing, Champaign, Illinois
- Dijk, M. van, J. Hassink (2002) *Inzet van landbouwhuisdieren op zorg- en kinderboerderijen*. Praktijkboek. ID-Lelystad BV, Lelystad.
- Enders-Slegers J.M.P., 2000. *Een leven lang goed gezelschap: empirisch onderzoek naar de betekenis van gezelschapsdieren voor de kwaliteit van leven van ouderen*. Dissertatie Universiteit Utrecht. Faculteit Sociale Wetenschappen, Capaciteitsgroep Klinische psychologie. Universal Press, Veenendaal.
- Garity T.F., Stallones L., Marx M.B., Johnson T.P., 1989. Pet ownership and attachment as supportive factors in the health of elderly. *Anthrozoos*, 3: 35-44
- Kogan L.R., Granger B.P., Fitchett J.A. et al., 1999. The human-animal team approach for children with emotional disorders: two case studies. *Child & Youth Care Forum*, 28 (2): 105-121.
- Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, 2002. *Kwaliteitssysteem zorgboerderijen*. Versie 3.0. Barneveld.
- Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, 2006. *Handboek Landbouw & Zorg*. Versie 5. Barneveld.
- Levinson B., 1962. The dog as "co-therapist". *Mental Hygiene*, 46: 59-65
- Levinson B., 1964. Pets: a special technique in child psychotherapy. *Mental Health* 48: 243-248.
- Mallon G.P., 1992. Utilization of animals as therapeutic adjuncts with children and youth: a review of the literature. *Child and Youth Care Forum*, 21 (1): 53-67.
- Martin F. and Farnum J., 2002. Animal-Assisted therapy for children with pervasive developmental disorders. *Western Journal of Nursing Research*, 24 (6): 657-670.
- Nimer J. en Lundahl B., 2007. Animal-assisted therapy: a meta-analysis. *Anthrozoos*, 20 (3):225-238
- Redefer L. A. and Goodman, J.F., 1989. Brief report: pet-facilitated therapy with autistic children. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 19 (3): 461-467.
- Serpell J.A., 1999. Guest editor's introduction: animals in children's lives. *Society and Animals*, 7 (2): 87-94.
- Veen-Mulders, L. van der, Serra, M., Hoofdakker, B.J. van den, Minderaa, R.B., (Red.), 2005. *Sociaal onhandig: de opvoeding van kinderen met PDDNOS en ADHD*. Koninklijke Van Gorcum BV, Assen.
- Vermeulen, P., 1998. *Brein bedriegt: als autisme niet op autisme lijkt*. EPO, Gent.
- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, Mass: MIT Press.

www.autism-biomed.org, 6 september 2006

www.hkzcertificaat.nl, 21 februari 2008

www.landbouwzorg.nl, 31 mei 2007

www.trimbos.nl, mei 2007

Bijlagen

Bijlage I.

Mindmap

